Ilustrované DEJINY Spišskej Novej Vsi

Peter Karpinský
a
Ľuboš Bukovinský

© mesto Spišská Nová Ves

Prvá písomná zmienka o Spišskej Novej Vsi sa nachádza v listine z roku 1268, v ktorej sa mesto spomína ako Nová Ves – de Villa Nova.
Samotná osada však vznikla určite oveľa skôr, ako o tom svedčia archeologické vykopávky.
Niektorí historici tvrdia, že jej založenie je spojené s tatárskym vpádom...
Čo budeme robiť?
Zachráňte sa! Tatári idú!!!
Musíme sa ukryť v lesoch, tam nás Tatári nenájdu.
Poďte, ľudia! Vezmite si so sebou všetky veci.
Tu je to miesto, ktoré nám poskytne ochranu. Tu bude naša Skala útočiska.
Latiníci neskôr toto miesto nazvali Lapis refugii a v roku 1305 tu vznikol kartuziánsky kláštor.

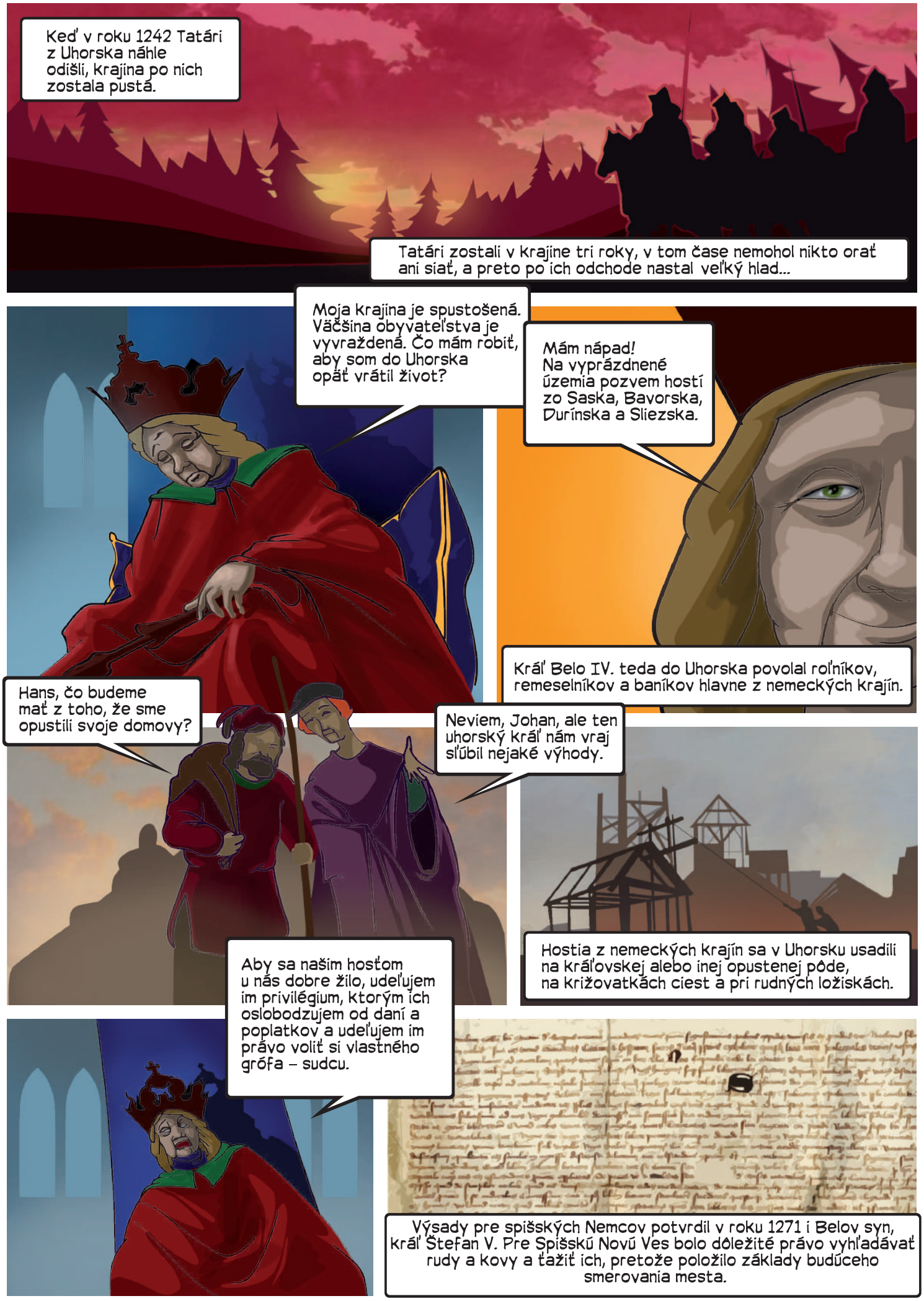
Keď v roku 1242 Tatári z Uhorska náhle odišli, krajina po nich zostala pustá.
Tatári zostali v krajine tri roky, v tom čase nemohol nikto orať ani siať, a preto po ich odchode nastal veľký hlad...
Moja krajina je spustošená. Väčšina obyvateľstva je vyvraždená. Čo mám robiť, aby som do Uhorska opäť vrátil život?
Mám nápad! Na vyprázdnené územia pozvem hostí zo Saska, Bavorska, Durínska a Sliezska.
Kráľ Belo IV. teda do Uhorska povolal roľníkov, remeselníkov a baníkov hlavne z nemeckých krajín.
Hans, čo budeme mať z toho, že sme opustili svoje domovy?
Neviem, Johan, ale ten uhorský kráľ nám vraj sľúbil nejaké výhody.
Hostia z nemeckých krajín sa v Uhorsku usadili na kráľovskej alebo inej opustenej pôde, na križovatkách ciest a pri rudných ložiskách.
Aby sa našim hosťom u nás dobre žilo, udeľujem im privilégium, ktorým ich oslobodzujem od daní a poplatkov a udeľujem im právo voliť si vlastného grófa – sudcu.
Výsady pre spišských Nemcov potvrdil v roku 1271 i Belov syn, kráľ Štefan V. Pre Spišskú Novú Ves bolo dôležité právo vyhľadávať rudy a kovy a ťažiť ich, pretože položilo základy budúceho smerovania mesta.

Rozvoj Spišskej Novej Vsi v spojitosti s baníctvom rástol v 14. storočí, v období panovania kráľa Karola Roberta a hlavne jeho syna Ľudovíta.
Na čele mesta v tom čase stál richtár a mestská rada skladajúca sa z 12 prísažných. Villa Nova, Neudorf či Iglo, ako sa mesto nazývalo, bolo súčasťou zväzu spoločenstva XXIV spišských miest, čo svedčilo o jeho dôležitosti.
6. december 1380
Páni, mám pre vás veľmi dobrú správu. Jeho milosť kráľ Ľudovít udelil nášmu mestu výsadu konať každú sobotu slobodný trh.
Nech žije kráľ Ľudovít!!!
Ľudovít však o dva roky umrel a v Uhorsku sa začali mocenské boje. O korunu mal záujem Žigmund Luxemburský, ale aj Karol Malý z Neapola a Vladislav Jagelonský. Napokon však zvíťazil...
Milostivo vám dovoľujem konať výročný trh v deň Nanebovzatia Panny Márie.
31. marec 1387
Z moci, ktorá mi bola udelená Bohom, teba Žigmund z rodu Luxemburgovcov korunujem za kráľa Uhorska.
Kráľ Žigmund počas svojho panovania Spišskú Novú Ves navštívil a dokonca mestu udelil niekoľko privilégií.

Čo ste taký smutný, kráľovský môj manžel?
Trápi nás nedostatok peňazí. Neustále vojny vyčerpali našu pokladnicu a čochvíľa sa začne nová vojna s Benátkami.
Čo keby ste si peniaze od niekoho požičali... Napríklad od poľského kráľa Vladislava Jagelonského.
8. novembra 1412
Hoci Žigmund a Vladislav si neboli veľmi naklonení, poľský kráľ napokon s pôžičkou súhlasil...
Veličenstvo, na pôžičke sa dohodneme, ale potreboval by som záruku jej vrátenia.
V poriadku. Dávam vám do zálohu 13 vynikajúcich spišských miest – Poprad, Ľubicu, Matejovce, Spišskú Sobotu, Veľkú, Stráže pod Tatrami, Ruskinovce, Spišskú Belú, Spišskú Novú Ves, Spišské Podhradie, Spišské Vlachy, Tvarožnú a Vrbov. K tomu ešte Ľubovniansky hrad so svojím panstvom, Podolínecku pevnosť a mestá Stará Ľubovňa, Hniezdne a Podolínec.
„My, Žigmund z Božej milosti rímsky kráľ, oznamujeme všetkým, ktorým vedieť patrí, že sme od najjasnejšieho panovníka, pána Vladislava, poľského kráľa, dostali v hotovosti 37 000 kóp českých groší. Chtiac však zaručiť vrátenie týchto peňazí dali sme do zálohu spomínané zeme..."
Takto sa Spišská Nová Ves dostala do poľského zálohu, ktorý trval až 360 rokov.

Gazdinky, kupujte – hrnce, misy, taniere.
Čerstvá mrkvička! Kupujte, ľudkovia.
Čižmy na zimu aj na leto. Pevné čižmy.
Po tom, ako bolo Spišskej Novej Vsi v roku 1380 udelené právo konať týždenné trhy a od roku 1408 konať i výročný trh, sa tu na jarmokoch určite stretávali obchodníci a remeselníci nielen z mesta, ale aj zo širokého okolia.
Od 14. storočia sa začína v remeselnej výrobe éra cechov. Traja majstri jedného remesla mohli vytvoriť cech, ktorý mal vlastný štatút – artikuly. V čase najväčšieho rozkvetu bolo v Spišskej Novej Vsi až 314 remeselníkov pracujúcich v 37 remeslách.
♫ A hrnčiari dobrí chlopi, ráno vstanú do roboty... ♫
Najstarším cechom s vlastným štatútom boli kováči.
Hrnčiarstvo patrilo medzi najstaršie remeslá, ale zároveň bolo považované za remeslo najchudobnejšie.
Krajčíri nevyrábali pre trh, ale len na objednávku zákazníka. Išlo o ručnú prácu, nepoužívali žiadne stroje.
Najchutnejšie mäsko v celom okolí kúpite len u mňa.
Mäsiari okrem spracovania mäsa obchodovali s dobytkom. Patrili medzi najbohatších remeselníkov.

V Spišskej Novej Vsi pôsobili aj ďalšie cechy, napríklad čižmári, debnári, gombičkári, hrebenári, klobučníci, kožušníci, medovnikári, stolári, tkáči, pekári či zlatníci. Ich členovia boli rozdelení do troch stupňov: majster, tovariš a učeň. Cechmajster bol volený vždy na jeden rok a stanovy cechu sa ukladali do cechovej truhlice – lady. Do nej sa ukladali pečatidlá, vosk, platidlá – mince, vandrovné knihy tovarišov.

Asi najznámejším cechom, ktorý svojimi výrobkami – zvonmi a bronzovými krstiteľnicami – pokryl skoro celý Spiš, ale aj Višegrad a Krakov, boli kovolejári, ktorí u nás pôsobili v rokoch 1357 – 1527.

Zakladateľom kovolejárskej dielne v Spišskej Novej Vsi bol majster Konrád. Na základe jeho mena, ale hlavne na základe mien jeho bratov sa vedci domnievajú, že rodina prišla na Spiš z Nemecka.

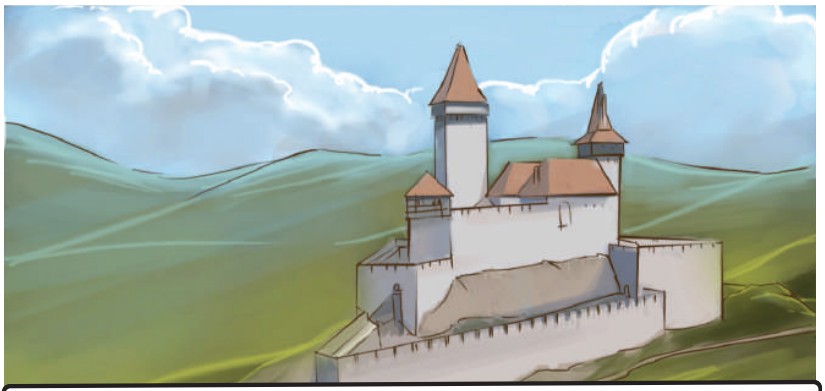

V roku 1357 vyrobil majster Konrád pre kráľa Ľudovíta I. obrovský zvon, tzv. Magnam Campanam, ktorý bol vo vyšehradskom dolnom hrade umiestnený do Šalamúnovej veže. Bol to najväčší známy stredoveký zvon v Európe, bol približne 300 cm vysoký s dolným priemerom 280 cm a váhou 13 ton.

Bola to náročná práca. Najprv bolo treba vytvoriť formu zo špeciálne pripravenej rozomletej, prepálenej a fermentovanej hliny, ktorá sa zmiešala s pivom, slamou, grafitom, kravskými chlpami a ďalšími prísadami.

Príprava kovu na zvon bola tiež umením. Kov sa musel taviť veľmi pomaly. Keď bola meď rozžeravená na správnu teplotu, asi 1100 °C, pridal sa do nej cín a po dokonalom premiešaní sa mohlo prikročiť k liatiu.

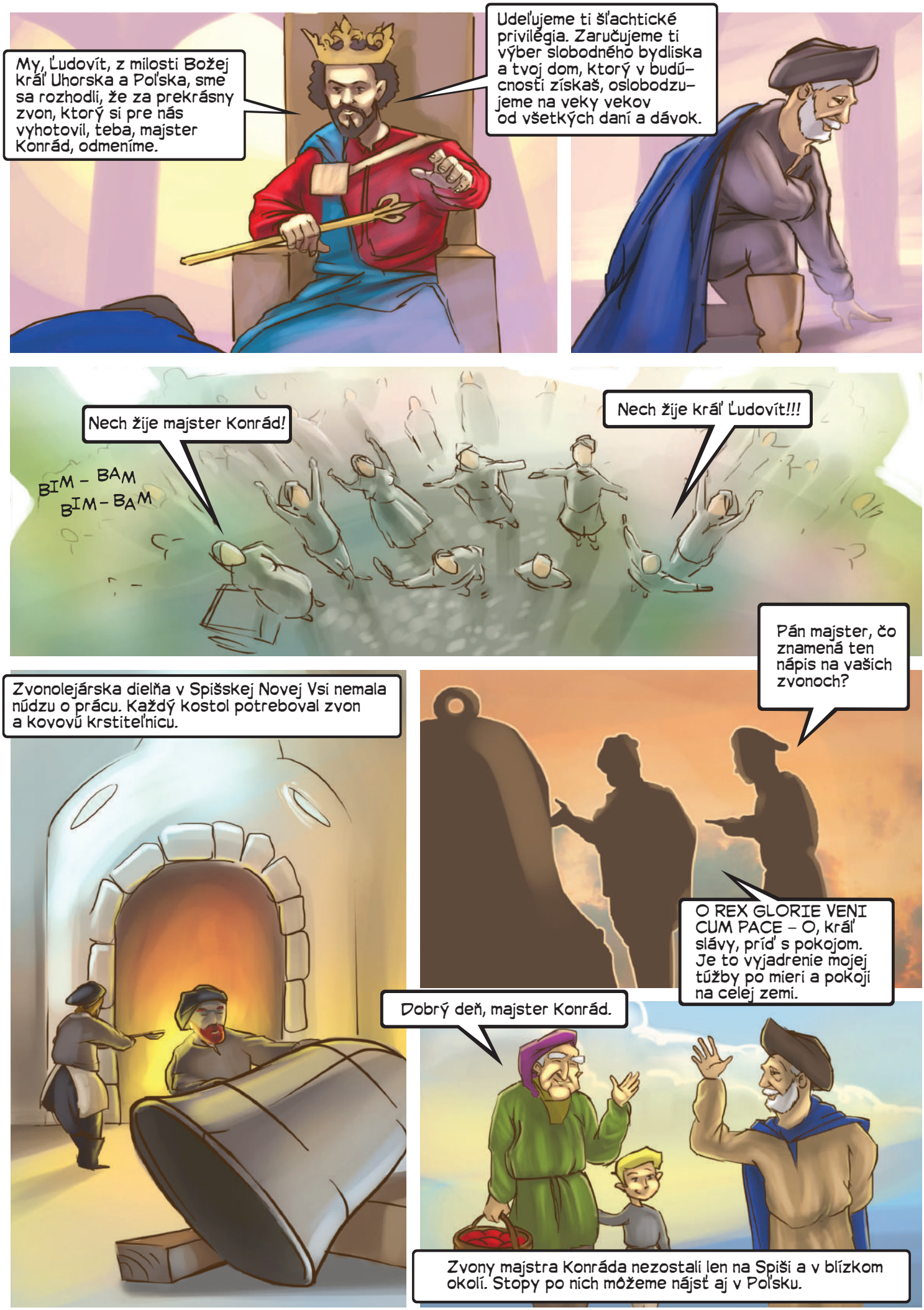
My, Ľudovít, z milosti Božej kráľ Uhorska a Poľska, sme sa rozhodli, že za prekrásny zvon, ktorý si pre nás vyhotovil, teba, majster Konrád, odmeníme.
Udeľujeme ti šľachtické privilégia. Zaručujeme ti výber slobodného bydliska a tvoj dom, ktorý v budúcnosti získaš, oslobodzujeme na veky vekov od všetkých daní a dávok.
Nech žije majster Konrád!
BIM – BAM
BIM – BAM
Nech žije kráľ Ľudovít!!!
Zvonolejárska dielňa v Spišskej Novej Vsi nemala núdzu o prácu. Každý kostol potreboval zvon a kovovú krstiteľnicu.
Pán majster, čo znamená ten nápis na vašich zvonoch?
O REX GLORIE VENI CUM PACE – O, kráľ slávy, príď s pokojom. Je to vyjadrenie mojej túžby po mieri a pokoji na celej zemi.
Dobrý deň, majster Konrád.
Zvony majstra Konráda nezostali len na Spiši a v blízkom okolí. Stopy po nich môžeme nájsť aj v Poľsku.

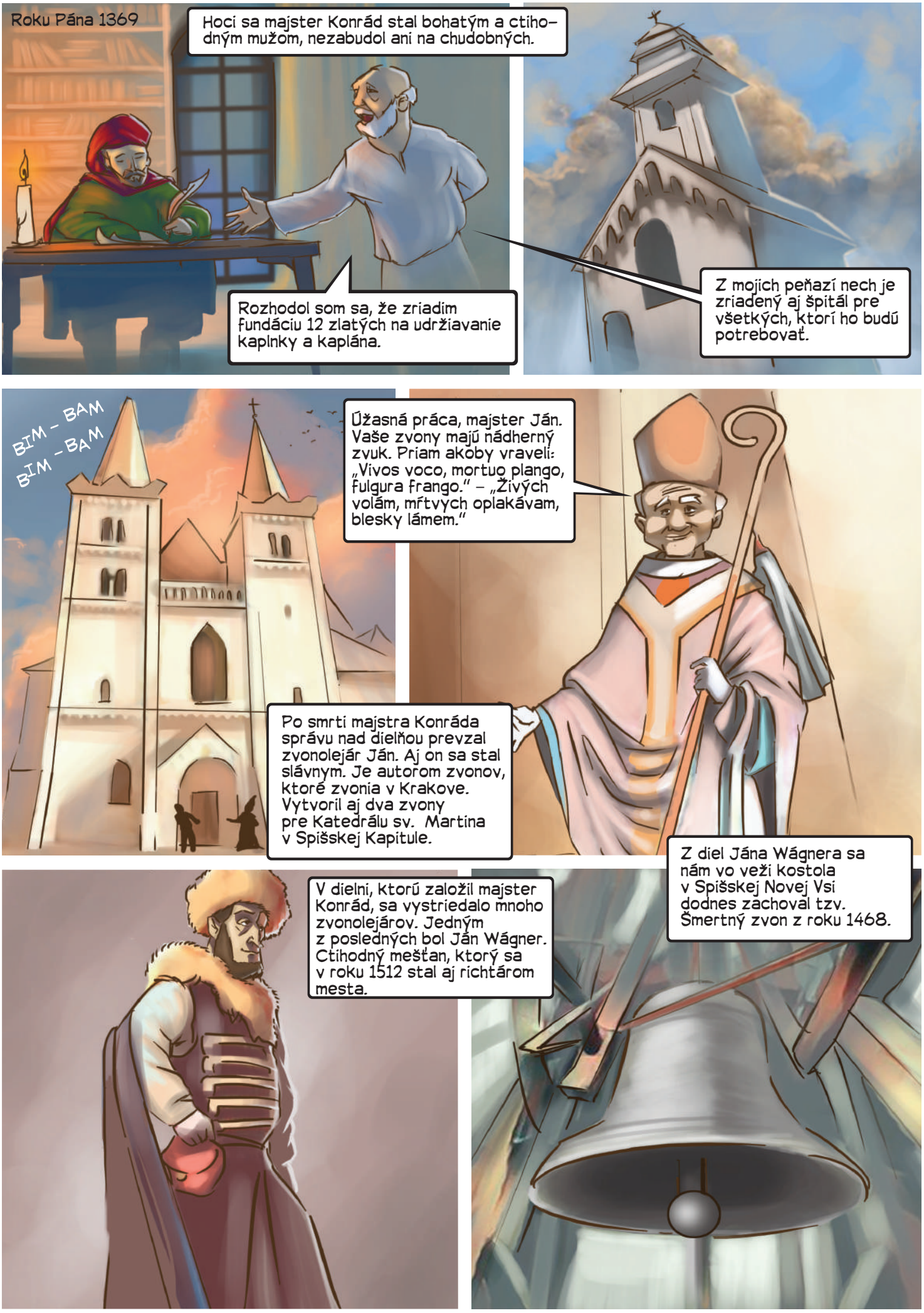
Roku Pána 1369
Hoci sa majster Konrád stal bohatým a ctihodným mužom, nezabudol ani na chudobných.
Rozhodol som sa, že zriadim fundáciu 12 zlatých na udržiavanie kaplnky a kaplána.
Z mojich peňazí nech je zriadený aj špitál pre všetkých, ktorí ho budú potrebovať.
BIM - BAM
BIM - BAM
Úžasná práca, majster Ján. Vaše zvony majú nádherný zvuk. Priam akoby vraveli: „Vivos voco, mortuo plango, fulgura frango." – „Živých volám, mŕtvych oplakávam, blesky lámem."
Po smrti majstra Konráda správu nad dielňou prevzal zvonolejár Ján. Aj on sa stal slávnym. Je autorom zvonov, ktoré zvonia v Krakove. Vytvoril aj dva zvony pre Katedrálu sv. Martina v Spišskej Kapitule.
V dielni, ktorú založil majster Konrád, sa vystriedalo mnoho zvonolejárov. Jedným z posledných bol Ján Wágner. Ctihodný mešťan, ktorý sa v roku 1512 stal aj richtárom mesta.
Z diel Jána Wágnera sa nám vo veži kostola v Spišskej Novej Vsi dodnes zachoval tzv. Smrtný zvon z roku 1468.

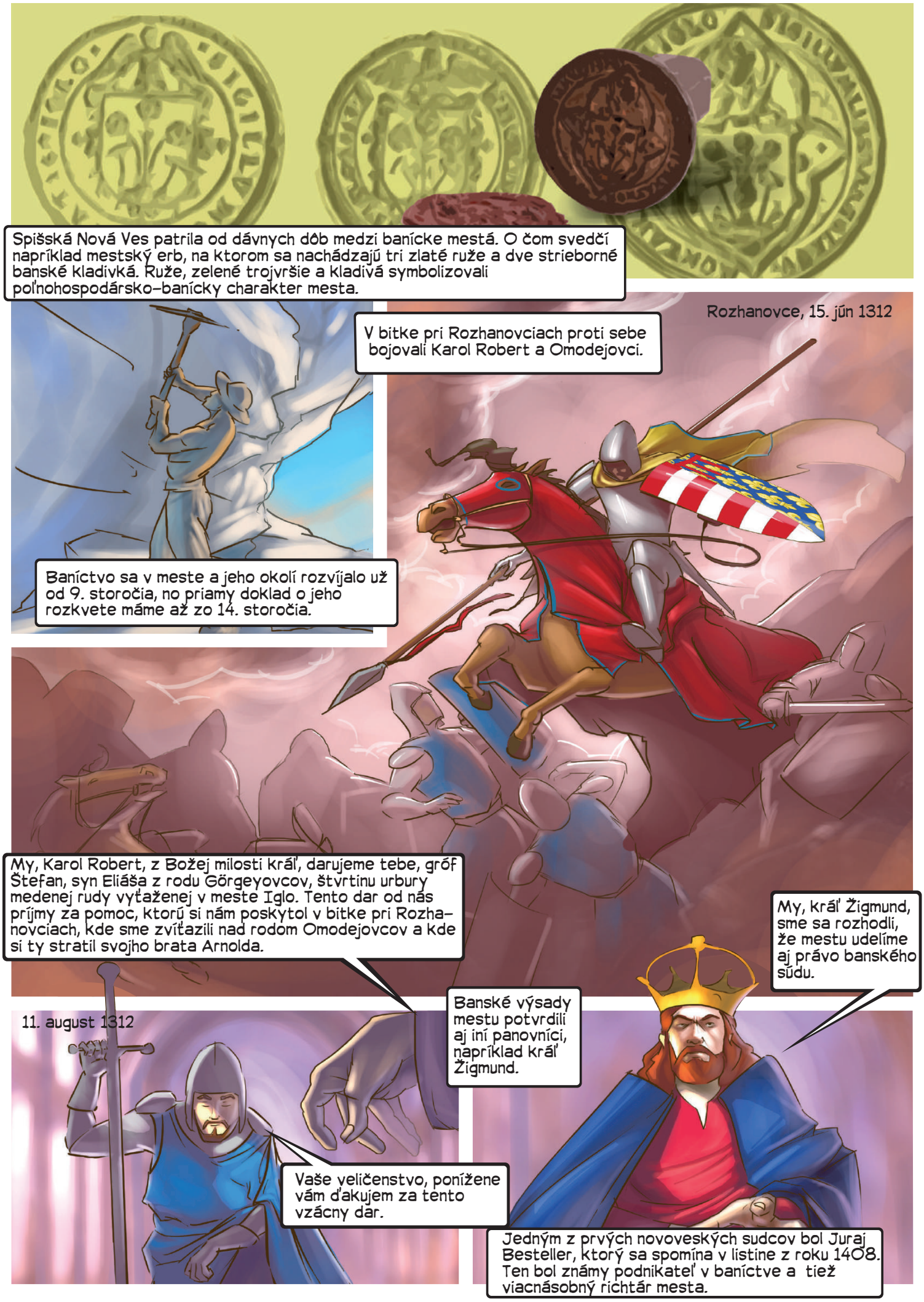
Spišská Nová Ves patrila od dávnych dôb medzi banícke mestá. O čom svedčí napríklad mestský erb, na ktorom sa nachádzajú tri zlaté ruže a dve strieborné banské kladivká. Ruže, zelené trojvršie a kladivá symbolizovali poľnohospodársko-banícky charakter mesta.
Baníctvo sa v meste a jeho okolí rozvíjalo už od 9. storočia, no priamy doklad o jeho rozkvete máme až zo 14. storočia.
Rozhanovce, 15. jún 1312
V bitke pri Rozhanovciach proti sebe bojovali Karol Robert a Omodejovci.
My, Karol Robert, z Božej milosti kráľ, darujeme tebe, gróf Štefan, syn Eliáša z rodu Görgeyovcov, štvrtinu urbury medenej rudy vyťaženej v meste Iglo. Tento dar od nás príjmy za pomoc, ktorú si nám poskytol v bitke pri Rozhanovciach, kde sme zvíťazili nad rodom Omodejovcov a kde si ty stratil svojho brata Arnolda.
11. august 1312
Vaše veličenstvo, ponížene vám ďakujem za tento vzácny dar.
Banské výsady mestu potvrdili aj iní panovníci, napríklad kráľ Žigmund.
My, kráľ Žigmund, sme sa rozhodli, že mestu udelíme aj právo banského súdu.
Jedným z prvých novoveských sudcov bol Juraj Besteller, ktorý sa spomína v listine z roku 1408. Ten bol známy podnikateľ v baníctve a tiež viacnásobný richtár mesta.

Presné polohy baní patriacich mestu sú zaznamenané v listine z 18. októbra 1412, ktorá vymedzovala hranicu medzi majetkom Spišskej Novej Vsi a zemanov Máriássyovcov z Markušoviec. Táto hranica však bola často porušovaná...
Roku Pána 1433
Už mám toho dosť! Poddaní Máriássyovcov kradnú našu železnú rudu a drevo z našich lesov. Ja sa budem sťažovať!!!
Jeho veličenstvo, kráľ Žigmund, mi poslal list, aby som vyšetril a rozsúdil spory medzi Iglovom a zemanmi z Markušoviec.
Ja o žiadnych sporoch neviem.
Jeho milosť klame, dobre vie, že ich poddaní z našich baní odnášajú rudu!!!
Ani Iglovčania však neboli nevinní. V roku 1498 údajne obsadili baňu patriacu Máriássyovcom a baníkov zajali.
Hádky medzi Spišskou Novou Vsou a rodom Máriássyovcov sa ťahali mnoho desiatok rokov a obe strany sa sťažovali niekoľkým uhorským panovníkom.

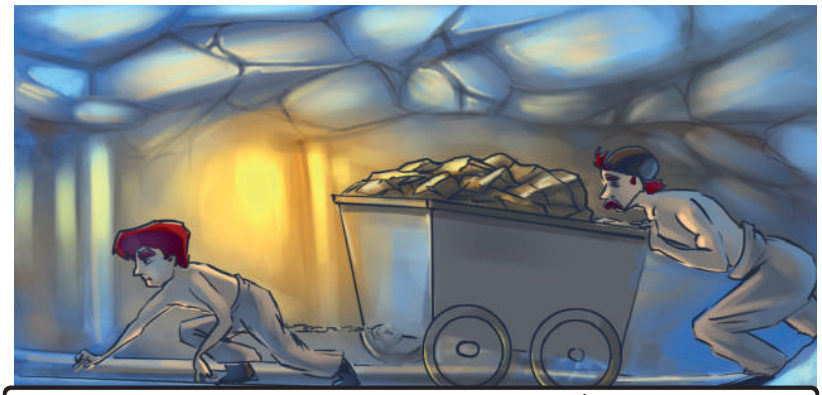

Rozvoj baníctva pokračoval aj v období, keď sa mesto stalo súčasťou poľského zálohu. Majiteľmi niektorých banských štôlní boli aj poľskí starostovia, zástupcovia poľského kráľa.

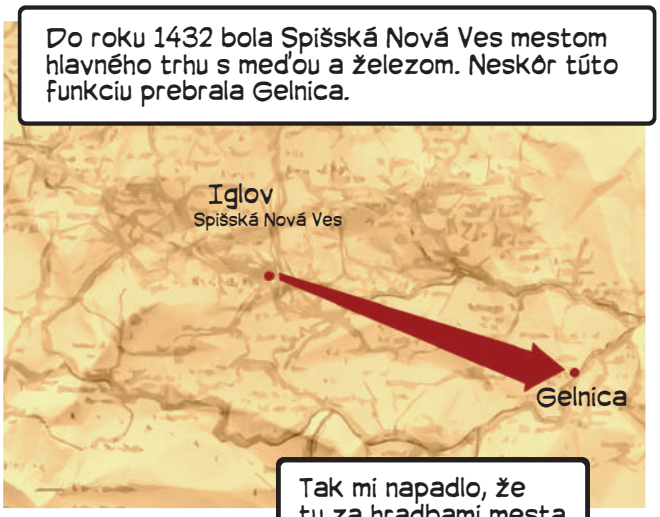

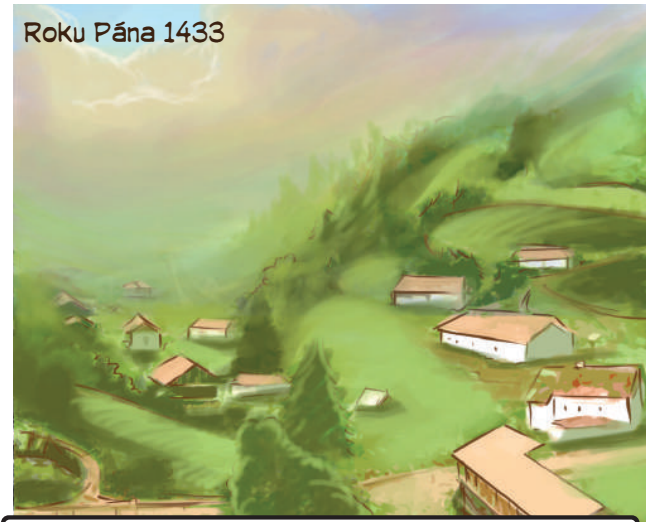

Gelnica sa stala i sídlom Zvázu hornouhorských banských miest, ktorého súčasťou bola aj Spišská Nová Ves. Všetky mestá patriace do zvázu sa dohodli dodržiavať Gelnické mestské právo.

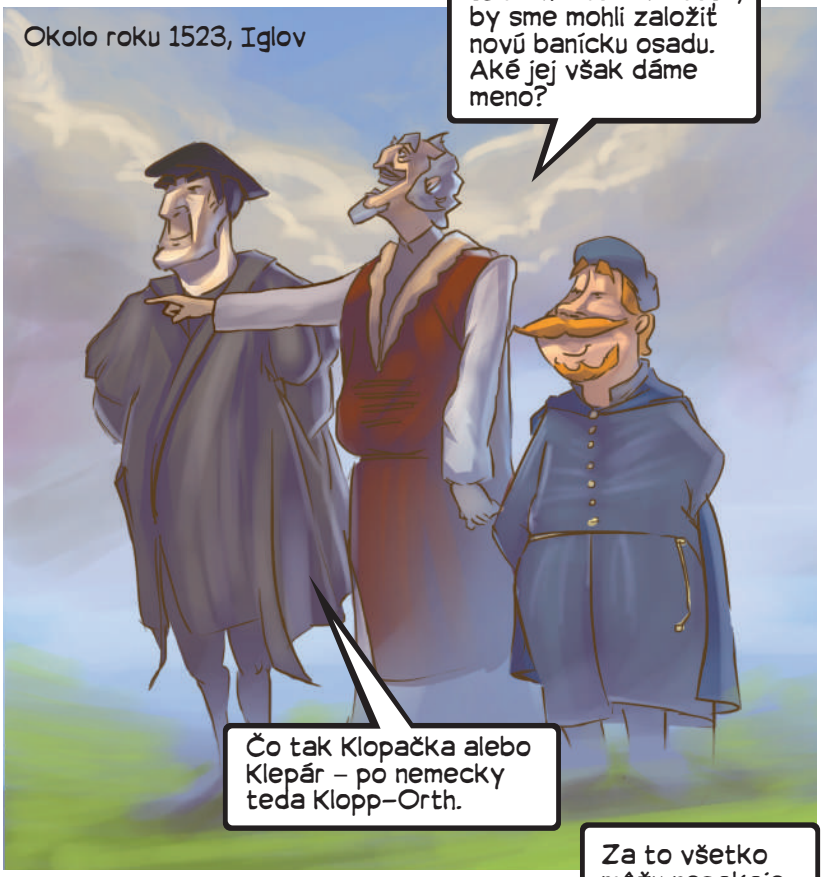

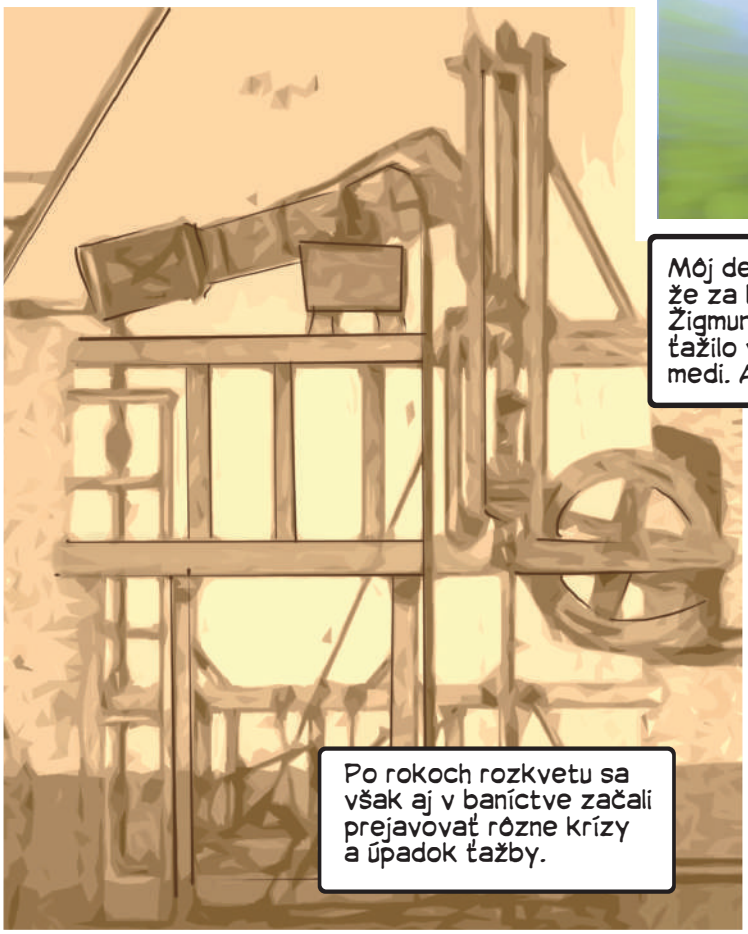

Rozvoj baníctva na Spiši začína opäť v 16. a 17. storočí.
Správu baní riadil volený banský majster, ktorý udeľoval banské oprávnenia, viedol o nich register, ale aj riešil spory medzi ťažiarmi a baníkmi a rozsudzoval rôzne priestupky.
17. január 1785
Pán majster Paltzman, chceme sa žalovať, že nám dávajú málo jedla. Kedysi sme dostávali 10 funtov soleného hovädzieho a teraz len 4 funty slaniny. Z toho sa nedá vyžiť.
Nebojte sa, zistím, čo sa stalo.
Vyšetrovaním sa zistilo, že banský správca ukrátil baníkov o ich prídely. Za to musí nahradiť škodu a banský súd ho potrestal pokutou 12 zlatých a prísnym napomenutím.
My, kráľ Maximilián, sme sa rozhodli, že zakážem vývoz medi do zahraničia. Čo sa u nás vyťaží, to sa u nás aj spracuje!
V roku 1567 kráľ Maximilián II. založil Spišskú komoru so sídlom v Košiciach ako najvyšší hospodársky orgán na východnom Slovensku.
V roku 1573 bol zavedený aj nový, tzv. Maximiliánov banský poriadok, ktorý platil až do roku 1854.
V 18. storočí tvorila výroba medi na Spiši takmer polovicu jej produkcie v celej monarchii.

Začiatkom roka 1413, za vlády kráľa Žigmunda, prešlo 13 spišských miest, vrátane Spišskej Novej Vsi, do správy poľského kráľa.
Počas trvania zálohu sa mnoho uhorských panovníkov snažilo získať mestá späť. Samotný kráľ Žigmund sa o to v roku 1416 tiež pokúsil...
Kráľ Vladislav, boli by sme radi, ak by ste nám záloh už navrátili.
Samozrejme, no musíte nám zaň zaplatiť odstupné.
Toľko peňazí v kráľovskej pokladnici nemáme.
V tom prípade si zálohované mestá ešte ponecháme.
Prvé roky zálohu boli pre Spišskú Novú Ves tragické. V roku 1429 totiž vypukol veľký požiar.
Vaše veličenstvo, kráľ Vladislav, oheň zničil veľkú časť nášho mesta. Prosíme vás o pomoc – odpustite nám dane.
Súhlasím. Oslobodzujem mesto na jeden rok od platenia daní.

Mesto však sužovali aj iné pohromy. V rokoch 1431 a 1433 na Spiš vtrhli husiti z Čiech...
... a začiatkom mája 1433 zaútočili aj na Spišskú Novú Ves.
Čo len budeme robiť? Husiti zničili naše majetky i všetky mestské listiny a mestské privilégiá.
Mali by sme ísť ku kráľovi Žigmundovi, aby nám ich obnovil.
Mesto bolo dobyté a vyplienené.
Berte všetko, čo je cenné! Ostatok podpáľte!!!
Všetko zlé je na niečo dobré. Povieme kráľovi, že sme mali aj také výsady, ktoré sme vlastne nemali. V Kežmarku to tiež tak urobili.
Tak sa stalo, že Spišskonovovešťania malým podvodom získali ďalšie privilégiá, ktoré rozvoju mesta prospeli.

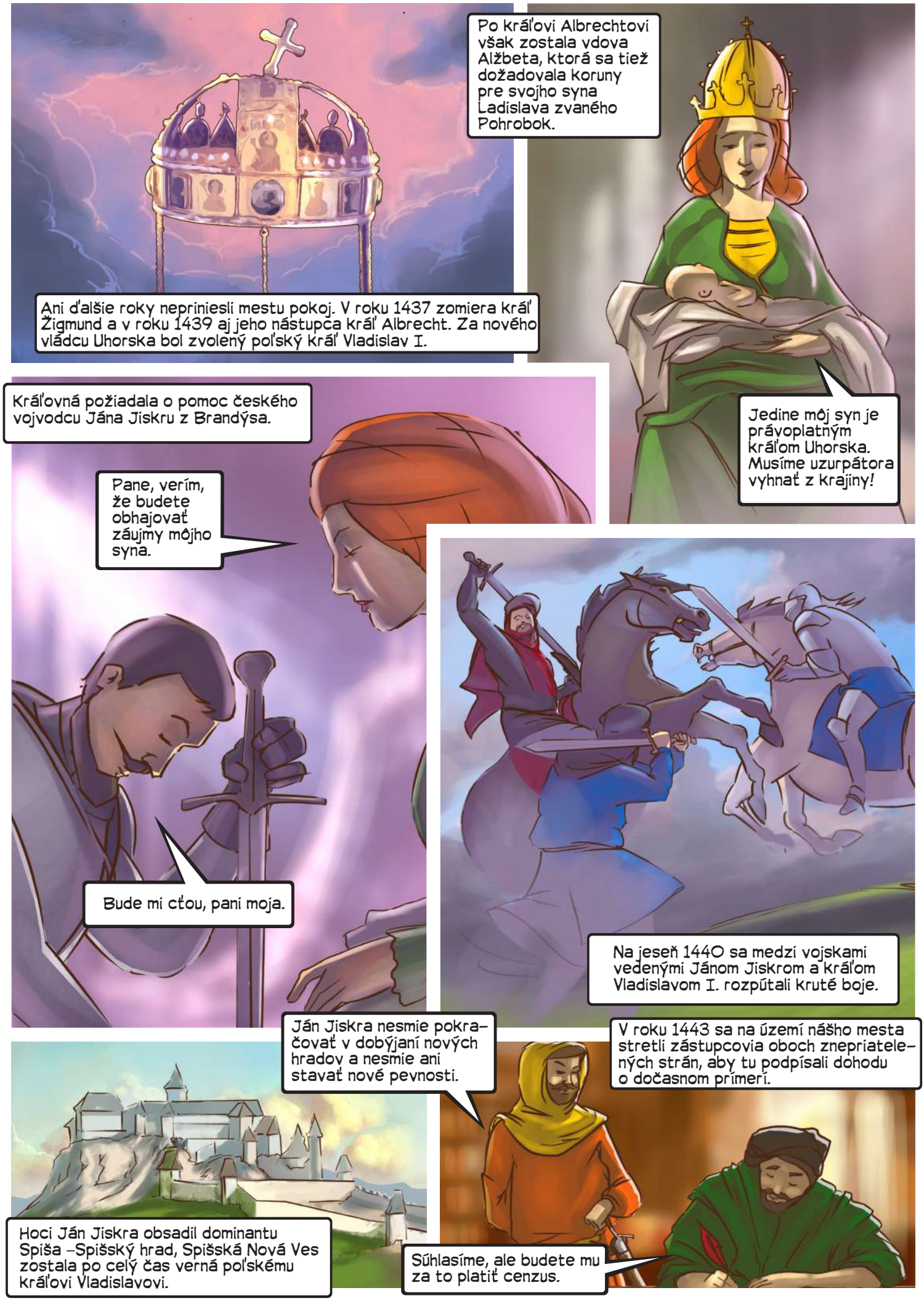
Ani ďalšie roky nepriniesli mestu pokoj. V roku 1437 zomiera kráľ Žigmund a v roku 1439 aj jeho nástupca kráľ Albrecht. Za nového vládcu Uhorska bol zvolený poľský kráľ Vladislav I.
Po kráľovi Albrechtovi však zostala vdova Alžbeta, ktorá sa tiež dožadovala koruny pre svojho syna Ladislava zvaného Pohrobok.
Jedine môj syn je právoplatným kráľom Uhorska. Musíme uzurpátora vyhnať z krajiny!
Kráľovná požiadala o pomoc českého vojvodcu Jána Jiskru z Brandýsa.
Pane, verím, že budete obhajovať záujmy môjho syna.
Bude mi cťou, pani moja.
Na jeseň 1440 sa medzi vojskami vedenými Jánom Jiskrom a kráľom Vladislavom I. rozpútali kruté boje.
Ján Jiskra nesmie pokračovať v dobývaní nových hradov a nesmie ani stavať nové pevnosti.
V roku 1443 sa na území nášho mesta stretli zástupcovia oboch znepriatelených strán, aby tu podpísali dohodu o dočasnom príemerí.
Súhlasíme, ale budete mu za to platiť cenzus.
Hoci Ján Jiskra obsadil dominantu Spiša –Spišský hrad, Spišská Nová Ves zostala po celý čas verná poľskému kráľovi Vladislavovi.

Aby nešťastia nebolo málo, ľudí trápili i bratríci, ktorí v okolí lúpili, plienili a vraždili.

Bratríci boli polovojenské oddiely zložené z bývalých husitských bojovníkov, ku ktorým sa pridali žoldnieri z iných krajín i miestna chudoba.
Jeden tábor bratríkov sa nachádzal i neďaleko Spišskej Novej Vsi na Zelenej hore pri Hrabušiciach.

V roku 1454 bratríci zaútočili aj na kartuziánsky kláštor ležiaci na Kláštorisku v Slovenskom raji a mníchov odtiaľ vyhnali.
Ratujte sa. Bratríci útočia.

Časť bratríckych vojsk porazil až v roku 1458 Matej Korvín, ktorý na trón nastúpil po kráľovi Vladislavovi a kráľovi Ladislavovi Pohrobkovi.
Do útoku! Zničte ich všetkých.

Blatný potok, máj 1458

Počas vlády kráľa Mateja Korvína sa situácia na Spiši dočasne upokojila. Sám panovník Spišskú Novú Ves navštívil a potvrdil jej predchádzajúce privilégiá.

Wittenberg, 31. októbra 1517
Kto je to?
Doktor Martin Luther. Čo ho nepoznáš?
A čo tam pribil?
Akési tézy...
Nevieme celkom presne, kedy sa reformácia dostala do Spišskej Novej Vsi. Vieme však, že v začiatkoch jej šírenia pôsobil v meste veľmi učený kňaz Vavrinec Hylbrand.
Po tom, ako Martin Luther zverejnil svoje tézy kritizujúce vtedajšiu cirkev, začalo sa jeho učenie, reformácia, šíriť po celej Európe.
Robím zápis do Matriculy Molleriana, teda do zápisnice Bratstva 24 kráľovských farárov, ktorého som seniorom.
Čo to píšete, otče?

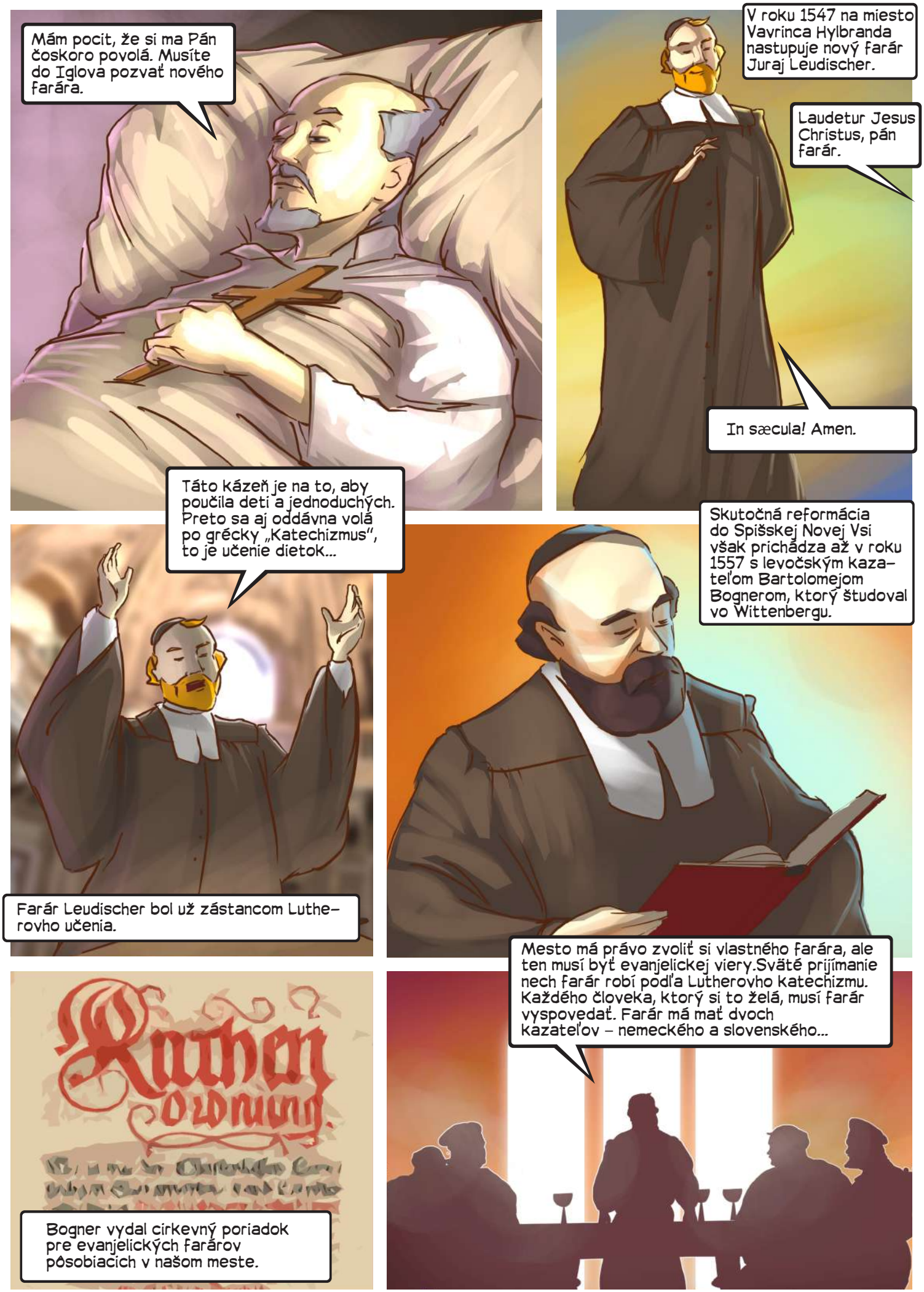
Mám pocit, že si ma Pán čoskoro povolá. Musíte do Iglova pozvať nového farára.
V roku 1547 na miesto Vavrinca Hylbranda nastupuje nový farár Juraj Leudischer.
Laudetur Jesus Christus, pán farár.
In sæcula! Amen.
Táto kázeň je na to, aby poučila deti a jednoduchých. Preto sa aj oddávna volá po grécky „Katechizmus", to je učenie dietok...
Farár Leudischer bol už zástancom Lutherovho učenia.
Skutočná reformácia do Spišskej Novej Vsi však prichádza až v roku 1557 s levočským kazateľom Bartolomejom Bognerom, ktorý študoval vo Wittenbergu.
Bogner vydal cirkevný poriadok pre evanjelických farárov pôsobiacich v našom meste.
Mesto má právo zvoliť si vlastného farára, ale ten musí byť evanjelickej viery.Sväté prijímanie nech farár robí podľa Lutherovho katechizmu. Každého človeka, ktorý si to želá, musí farár vyspovedať. Farár má mať dvoch kazateľov – nemeckého a slovenského...

V druhej polovici 16. storočia sa hlavným náboženstvom v Spišskej Novej Vsi stáva evanjelické.
Situácia v Uhorsku však bola v tomto období veľmi problematická. Po nešťastnej bitke pri Moháči a smrti mladého kráľa Ľudovíta II. sa o uhorskú korunu bili Ján Zápoľský a Ferdinand I. Habsburský.
Moháč, 29. augusta 1526
Ja, Ján Zápoľský, som skutočným kráľom! Mňa korunoval biskup Podmanický.
Nie, to mňa korunoval. Ja, Ferdinand I., som kráľom.
V podstate boli obaja právoplatne korunovaní.
Veľký Varadín, roku Pána 1538
Po viac než desaťročnom zápase uzavreli králi tajnú dohodu (Veľkovaradínsky mier), podľa ktorej si rozdelili Uhorsko. Spory o vládu nad krajinou však pokračovali po ich smrti a Habsburgovci napokon zvíťazili. To malo negatívny vplyv na vzťah katolíkov a evanjelikov v krajine.
Počul si to? Vraj evanjelici musia katolíkom vrátiť všetky kostoly. Tak to prikázal cisár.
A vraj budú súdiť evanjelických farárov...
Spišské Podhradie, roku Pána 1674
Z moci uhorsko-poľského súdu vás, Michal Quendel, farár zo Spišskej Novej Vsi, posielam do vyhnanstva!

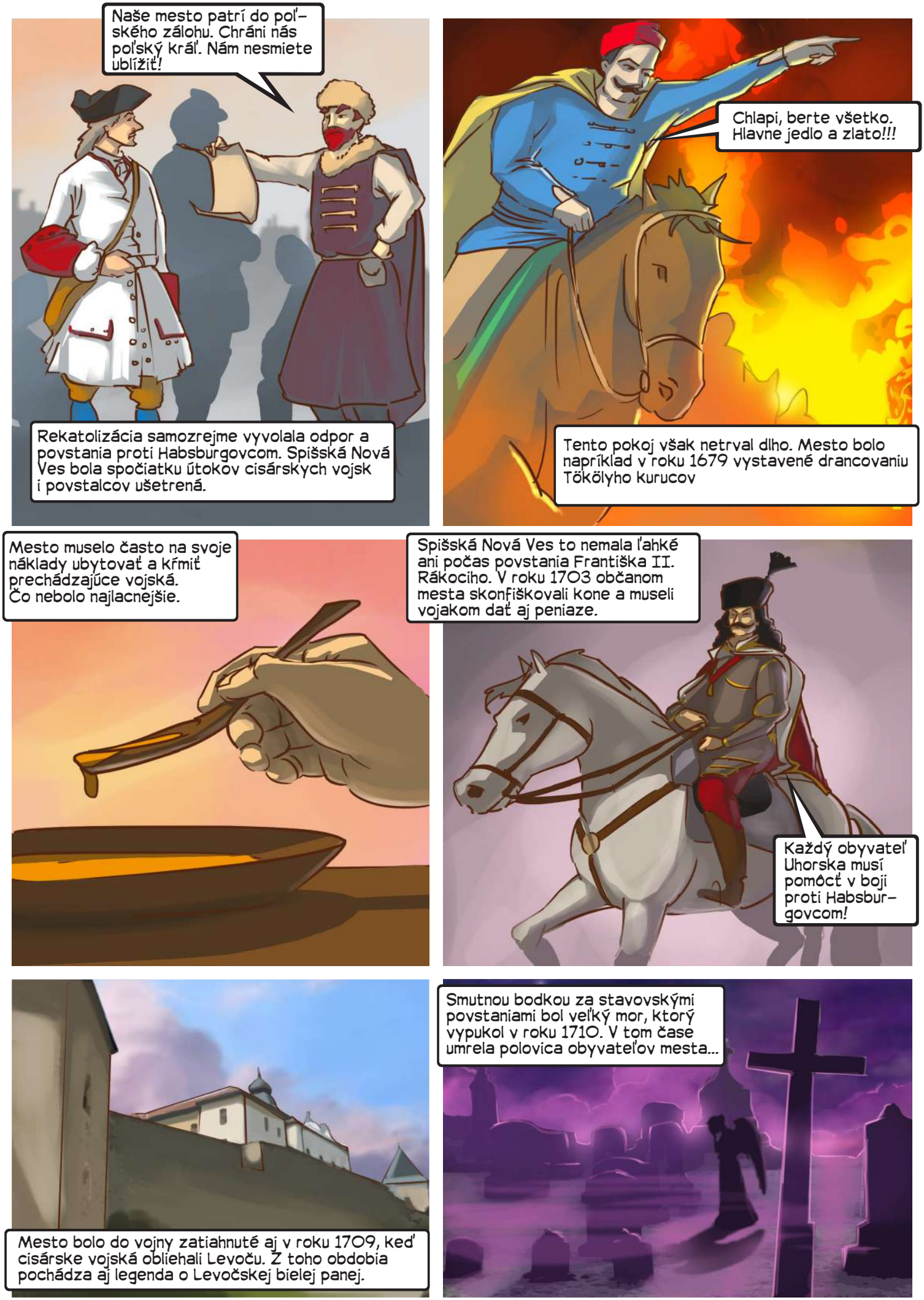
Naše mesto patrí do poľského zálohu. Chráni nás poľský kráľ. Nám nesmiete ublížiť!
Rekatolizácia samozrejme vyvolala odpor a povstania proti Habsburgovcom. Spišská Nová Ves bola spočiatku útokov cisárskych vojsk i povstalcov ušetrená.
Chlapi, berte všetko. Hlavne jedlo a zlato!!!
Tento pokoj však netrval dlho. Mesto bolo napríklad v roku 1679 vystavené drancovaniu Tökölyho kurucov
Mesto muselo často na svoje náklady ubytovať a kŕmiť prechádzajúce vojská. Čo nebolo najlacnejšie.
Spišská Nová Ves to nemala ľahké ani počas povstania Františka II. Rákociho. V roku 1703 občanom mesta skonfiškovali kone a museli vojakom dať aj peniaze.
Každý obyvateľ Uhorska musí pomôcť v boji proti Habsburgovcom!
Mesto bolo do vojny zatiahnuté aj v roku 1709, keď cisárske vojská obliehali Levoču. Z toho obdobia pochádza aj legenda o Levočskej bielej panej.
Smutnou bodkou za stavovskými povstaniami bol veľký mor, ktorý vypukol v roku 1710. V tom čase umrela polovica obyvateľov mesta...

Kartuše na priečelí Provinčného domu symbolizujú, ako by mal vykonávať svoj úrad každý spravodlivý predstaviteľ rady mesta.
Mestská rada Spišskej Novej Vsi sa v 16. až 18. storočí skladala z 12 členov a richtára. Richtár bol volený každý rok.
Amicis – priatelia, nastal opäť deň, keď si zvolíme nového richtára. Odoberme sa teda do farského kostola, kde prebehne voľba.
V roku Pána 1618 bol za richtára zvolený dominus Wolfgang Feuchter. Nech žije nový richtár!!!
Vivat!!!
Vivat!!!
Te Deum laudamus: te Dominum confitemur. Te aeternum Patrem...
Po voľbe zaznelo v kostole slávnostné Te Deum a nového richtára posadili na čestné miesto. Potvrdením voľby vyššími úradmi a zložením prísahy začal richtár spravovať mesto.

Jeden z nápisov na Provinčnom dome znie: UTQUIS MERETUR – Ako si kto zaslúži. Predstavitelia mesta sa teda mali starať o pokojný život slušných občanov, no zločincov museli trestať.

Aj iné zákony mesta boli veľmi prísne.

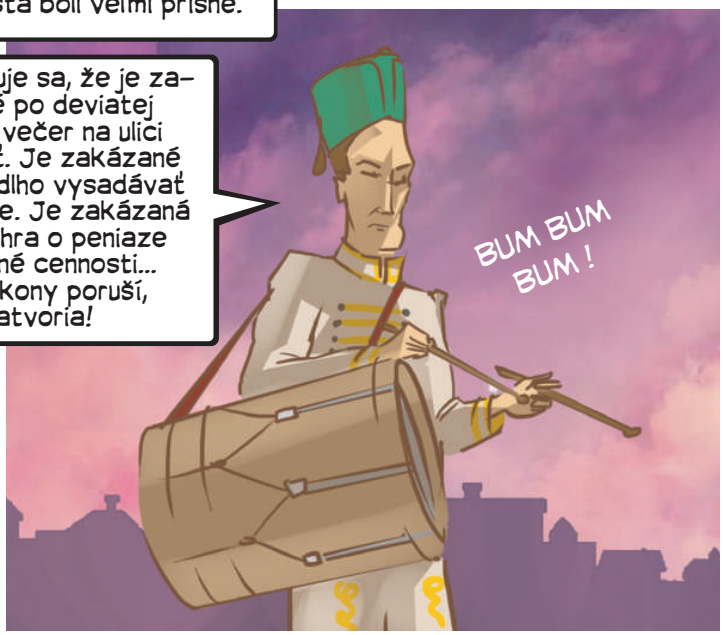

Do riadenia Spišskej Novej Vsi však zasahovali aj poľskí starostovia, ktorí boli poverení správou zálohovaných miest. Väčšina z nich sídlila na hrade Ľubovňa.
V pozícii starostov spišských zálohovaných miest sa vystriedali mnohí. Niektorí boli lepší, iní horší. Podľa legendy však najhorším bol Teodor Konštantín Lubomirski. Ľudia ho vraj nazývali aj kniežaťom pekelnej temnoty.
Spišská Nová Ves, február 1705
Vaša kniežacia jasnosť, sme radi, že ste svojou návštevou poctili aj naše mesto. Pripravili sme pre vás vynikajúcu hostinu.
Nože mi prezraďte, kto je tá krásna slečna. Tá s tou nádhernou tvárou a havraními vlasmi.
Vaša kniežacia jasnosť, to je panna Katarína Holtznerová. Volajú ju Katinka. Je dcérou nášho významného mešťana.
Rozhodol som sa, že slečna Katinka so mnou odíde na môj hrad do Ľubovne. A chcem, aby ste ju odteraz všetci považovali za princeznú!

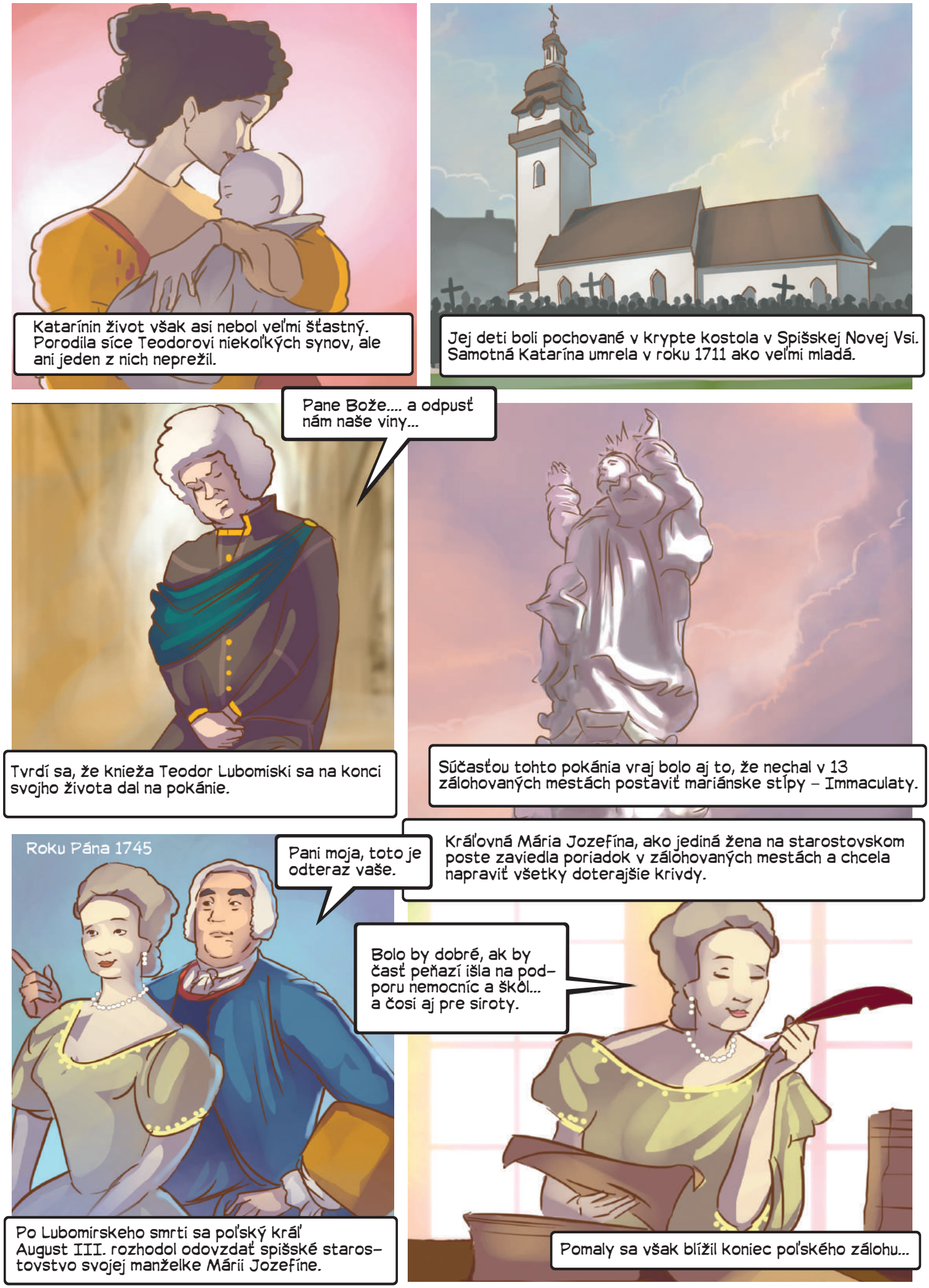
Katarínin život však asi nebol veľmi šťastný. Porodila síce Teodorovi niekoľkých synov, ale ani jeden z nich neprežil.
Jej deti boli pochované v krypte kostola v Spišskej Novej Vsi. Samotná Katarína umrela v roku 1711 ako veľmi mladá.
Pane Bože.... a odpusť nám naše viny...
Tvrdí sa, že knieža Teodor Lubomiski sa na konci svojho života dal na pokánie.
Súčasťou tohto pokánia vraj bolo aj to, že nechal v 13 zálohovaných mestách postaviť mariánske stĺpy – Immaculaty.
Roku Pána 1745
Pani moja, toto je odteraz vaše.
Po Lubomirskeho smrti sa poľský kráľ August III. rozhodol odovzdať spišské starostovstvo svojej manželke Márii Jozefíne.
Kráľovná Mária Jozefína, ako jediná žena na starostovskom poste zaviedla poriadok v zálohovaných mestách a chcela napraviť všetky doterajšie krivdy.
Bolo by dobré, ak by časť peňazí išla na podporu nemocníc a škôl... a čosi aj pre siroty.
Pomaly sa však blížil koniec poľského zálohu...

Druhá polovica 18. storočia priniesla množstvo novôt, ktoré zmenili svet i Uhorsko. Z Francúzska sa k nám napríklad šírilo osvietenstvo. V mestách vznikali kaviarne, v ktorých sa podávala káva, čaj a kakao. Začalo sa s pestovaním zemiakov. James Watt zdokonalil parný stroj. Mozart skladal svoje geniálne hudobné diela. A na európske tróny zasadli traja mocní panovníci...
V Rusku to bola cárovná Katarína Veľká.
Za mojej vlády sa Rusko stane veľmocou!
V Prusku vládol kráľ Fridrich II.
Na nepriateľa treba udrieť ako hrom a blesk!
Nad Rakúskou monarchiou panovala od roku 1740 cisárovná Mária Terézia.
Vaša výsosť, v Poľsku vypukli nepokoje. Šľachta sa vzbúrila proti svojmu kráľovi Stanislavovi Poniatovskému.
To sa dalo čakať. Ale ako sa táto udalosť týka našej monarchie?
Viedeň, 1768
Vzbúrenci zaútočili na Ľubovniansky hrad a nariadili, aby všetky spišské zálohované mestá platili daň len im.

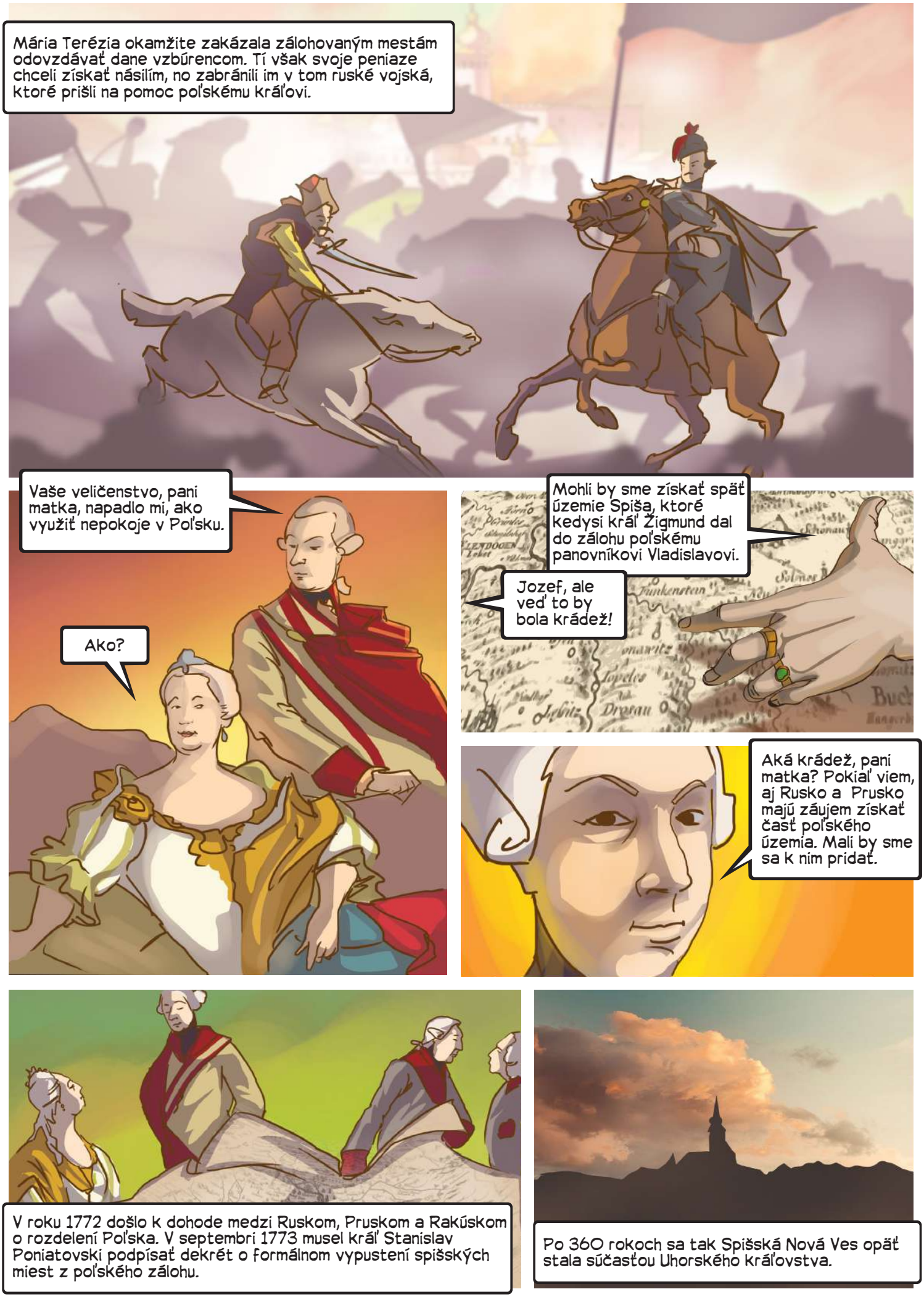
Mária Terézia okamžite zakázala zálohovaným mestám odovzdávať dane vzbúrencom. Tí však svoje peniaze chceli získať násilím, no zabránili im v tom ruské vojská, ktoré prišli na pomoc poľskému kráľovi.
Vaše veličenstvo, pani matka, napadlo mi, ako využiť nepokoje v Poľsku.
Ako?
Mohli by sme získať späť územie Spiša, ktoré kedysi kráľ Žigmund dal do zálohu poľskému panovníkovi Vladislavovi.
Jozef, ale veď to by bola krádež!
Aká krádež, pani matka? Pokiaľ viem, aj Rusko a Prusko majú záujem získať časť poľského územia. Mali by sme sa k nim pridať.
V roku 1772 došlo k dohode medzi Ruskom, Pruskom a Rakúskom o rozdelení Poľska. V septembri 1773 musel kráľ Stanislav Poniatovski podpísať dekrét o formálnom vypustení spišských miest z poľského zálohu.
Po 360 rokoch sa tak Spišská Nová Ves opäť stala súčasťou Uhorského kráľovstva.

Zálohované mestá však najprv museli sľúbiť vernosť uhorskej korune. Cisárovná poverila župana Jána Csákyho, aby prísahu od miest prevzal.
Iglov, 5. novembra 1772
Buďte vítaný v našom meste Iglov, vaša grófska jasnosť. Ráčte s nami ísť do kostola, kde prebehne prísaha.
Carissimi, prinášam dobrú zvesť a tlmočím vôľu našich osvietených panovníkov, aby sa vaše mestá týmto dňom späť do rodného Uhorska navrátili.
My, obyvatelia trinástich spišských miest, ktoré doposiaľ Poľsku prináležali, týmto prisaháme vernosť Habsburskej monarchii a našim najjasnejším veličenstvám, Jej výsosti Márii Terézii a Jeho výsosti Jozefovi II....
Tak prisaháme!
Po prísahe v celom mesta vypukla veľká veselica. Zvonili zvony, trúbili trúbky.
Nech žije Mária Terézia. Nech žije Jozef II.
Nech žije Mária Terézia. Nech žije Jozef II.
Predstavitelia mesta pozvali grófa Jána Csákyho na hostinu, ktorej sa zúčastnilo až 100 ľudí.
Za slávnej vlády Márie Terézie, cisár Jozef II. je naklonený snahe, nebo pomáha a šťastie nám praje, gróf Ján Csáky prišiel vykonať sem, aby opäť celistvou bola spišská zem.

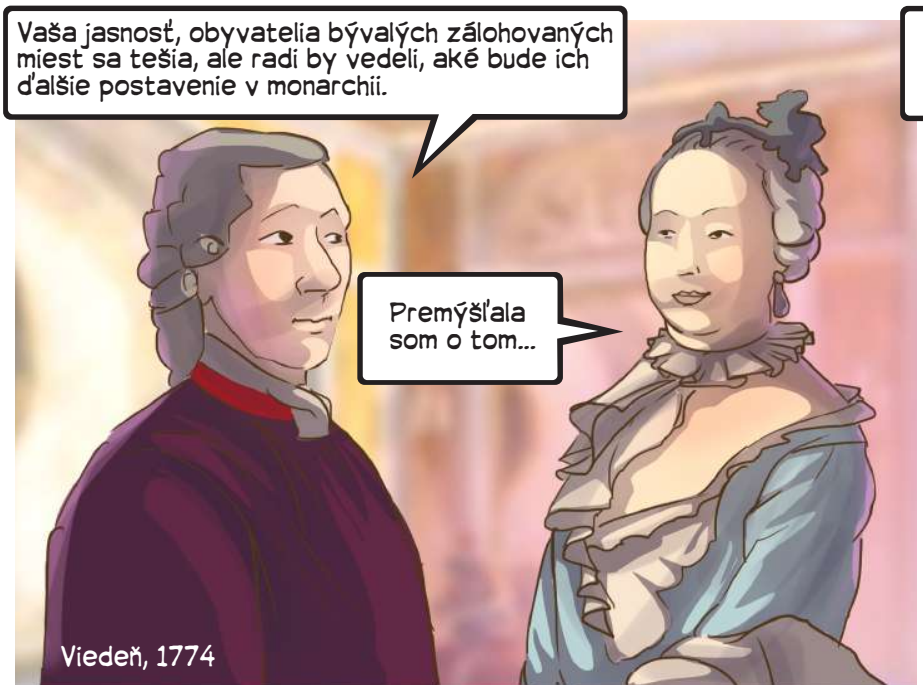

Centrom Provincie sa stala Spišská Nová Ves, a tak sa u nás konali aj generálne zhromaždenia zástupcov jednotlivých miest.

Aby mali účastníci zhromaždenia počas trvania schôdze kde bývať, mesto im na brehu Hornádu postavilo 16 domčekov – „Šestnástku".

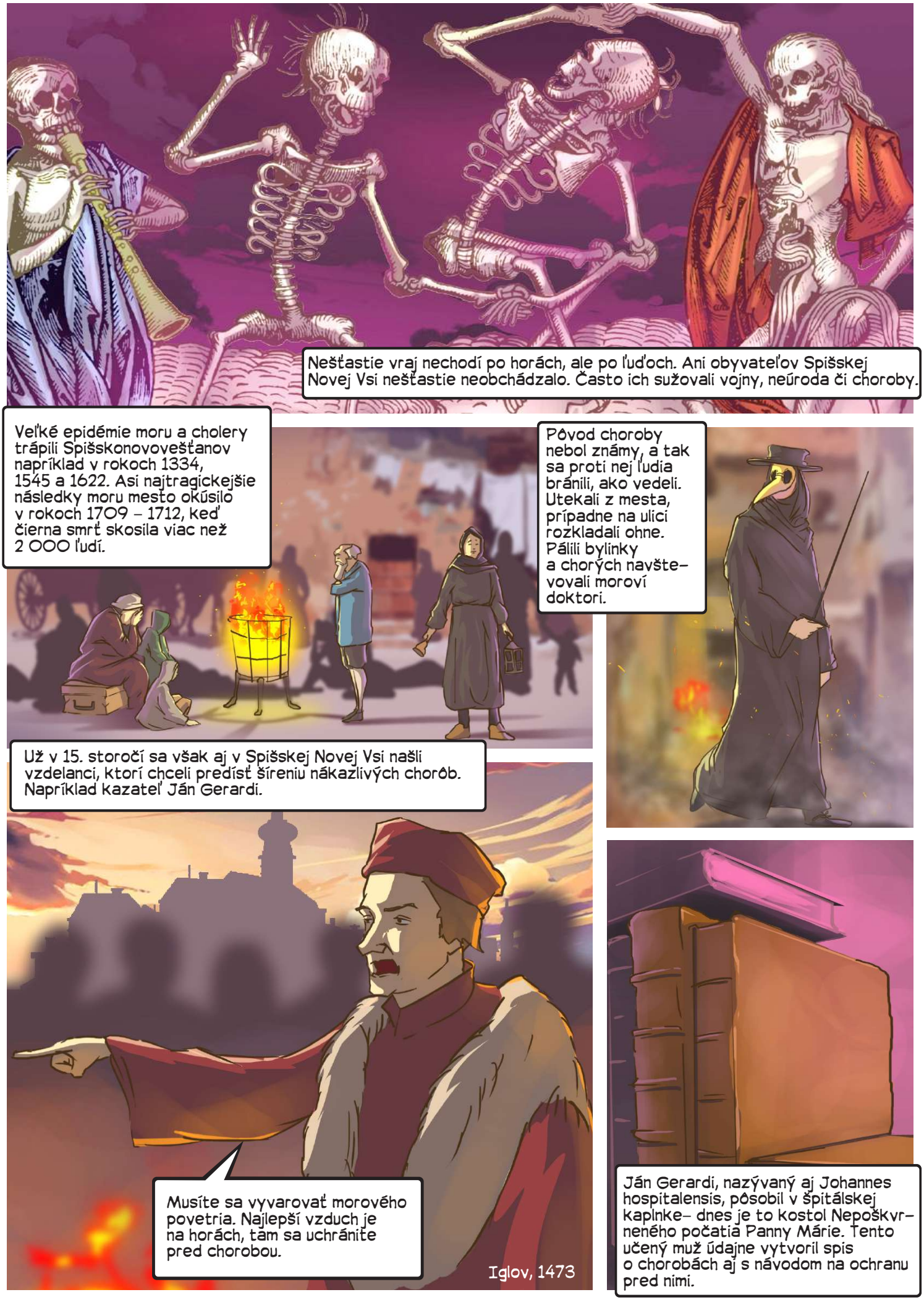
Nešťastie vraj nechodí po horách, ale po ľuďoch. Ani obyvateľov Spišskej Novej Vsi nešťastie neobchádzalo. Často ich sužovali vojny, neúroda či choroby.
Veľké epidémie moru a cholery trápili Spišskonovovešťanov napríklad v rokoch 1334, 1545 a 1622. Asi najtragickejšie následky moru mesto okúsilo v rokoch 1709 – 1712, keď čierna smrť skosila viac než 2 000 ľudí.
Pôvod choroby nebol známy, a tak sa proti nej ľudia bránili, ako vedeli. Utekali z mesta, prípadne na ulici rozkladali ohne. Pálili bylinky a chorých navštevovali moroví doktori.
Už v 15. storočí sa však aj v Spišskej Novej Vsi našli vzdelanci, ktorí chceli predísť šíreniu nákazlivých chorôb. Napríklad kazateľ Ján Gerardi.
Musíte sa vyvarovať morového povetria. Najlepší vzduch je na horách, tam sa uchránite pred chorobou.
Iglov, 1473
Ján Gerardi, nazývaný aj Johannes hospitalensis, pôsobil v špitálskej kaplnke– dnes je to kostol Nepoškvrneného počatia Panny Márie. Tento učený muž údajne vytvoril spis o chorobách aj s návodom na ochranu pred nimi.

O chorých sa spočiatku v špitáloch starali predstavitelia cirkvi – kňazi, kapláni, reholníci. Doma ich zas navštevovali mastičkári a bylinkári.
Podľa kráľovského nariadenia sa každý felčiar musí preukázať diplomom alebo odbornou skúškou, inak nesmie vykonávať lekársku prax. Máte také potvrdenie?
Neskôr malo mesto vlastného doktora – felčiara i pôrodnú asistentku.
Samozrejme, že mám.
Felčiarmi mali byť ľudia čestní, rozvážni a ochotní poskytnúť pomoc svojim spoluobčanom. Koncom 18. storočia v Spišskej Novej Vsi pôsobil ako mestský felčiar napríklad Michal Grub, ktorého ročný plat bol 150 zlatých.
Zaujímavé je, že nemajetní občania mesta mali nárok na bezplatné ošetrenie.
Vaše milosti, môj syn je ťažko chorý a ja nemám peniaze na lieky. Dvadsaťosem rokov som slúžil jeho milosti cisárovi i mestu a teraz prosím o pomoc.
Mešťan Andrej Richvalský, magistrát sa rozhodol, že všetky lieky pre tvojho syna budú hradené z mestskej pokladne.
Ďakujem vám.
Medzi zdravotníkov patrili aj lekárnici. Váženým lekárnikom v Spišskej Novej Vsi, ale aj členom mestskej samosprávy bol napríklad Samuel Schwartz.

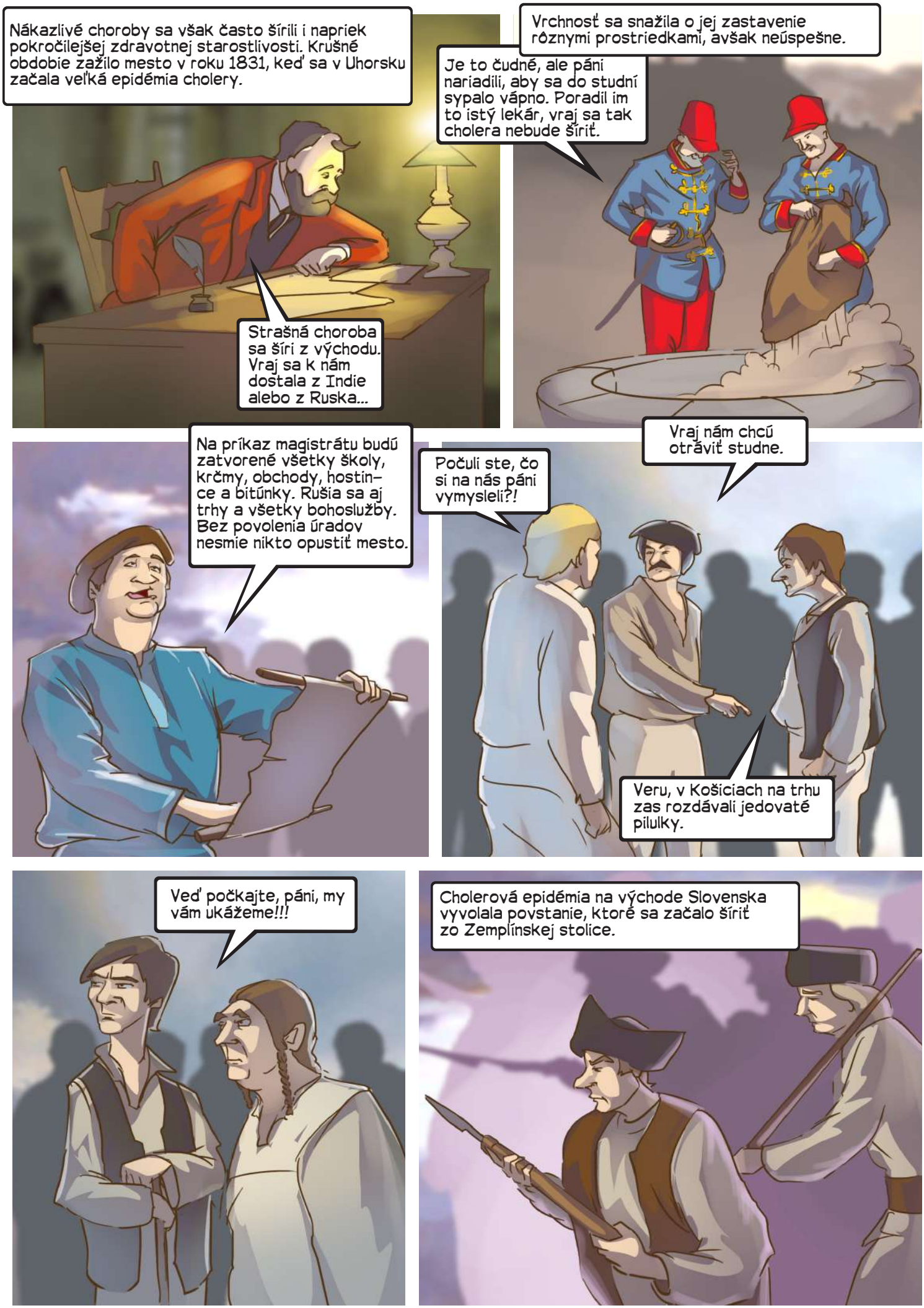
Nákazlivé choroby sa však často šírili i napriek pokročilejšej zdravotnej starostlivosti. Krušné obdobie zažilo mesto v roku 1831, keď sa v Uhorsku začala veľká epidémia cholery.
Strašná choroba sa šíri z východu. Vraj sa k nám dostala z Indie alebo z Ruska...
Vrchnosť sa snažila o jej zastavenie rôznymi prostriedkami, avšak neúspešne.
Je to čudné, ale páni nariadili, aby sa do studní sypalo vápno. Poradil im to istý lekár, vraj sa tak cholera nebude šíriť.
Na príkaz magistrátu budú zatvorené všetky školy, krčmy, obchody, hostince a bitúnky. Rušia sa aj trhy a všetky bohoslužby. Bez povolenia úradov nesmie nikto opustiť mesto.
Počuli ste, čo si na nás páni vymysleli?!
Vraj nám chcú otráviť studne.
Veru, v Košiciach na trhu zas rozdávali jedovaté pilulky.
Veď počkajte, páni, my vám ukážeme!!!
Cholerová epidémia na východe Slovenska vyvolala povstanie, ktoré sa začalo šíriť zo Zemplínskej stolice.

Amicis, práve som sa dozvedel, že v Smižanoch poddaní zaútočili na zdravotného komisára a správcu Csákyovského majetku. Oboch ich zabili. Aj v Spišskej Novej Vsi cítiť napätie. Čo budeme robiť?
Kým sa páni radili, v meste sa začali nepokoje. K chudobe sa pomaly pridávali baníci i poľnohospodárski robotníci. Spoločne chceli vyrabovať mestský dom.
Všetkých pánov treba dorúbať a dopichať.
Richtár Martin Köhler však rýchlo povolal vojakov z blízkej Levoče a požiadal tiež o pomoc správu Provincie XVI spišských miest. Bitka medzi vojakmi a vzbúrencami trvala krátko, lebo povstalci sa rýchlo rozutekali.
Po potlačení vzbury sa však začali súdne procesy s vodcami povstania.
Z úradnej moci odsudzujeme Eliáša Petrušku, Michala Rusnáka a Georga Motyčka na trest smrti obesením.
14. novembra 1831, Iglov
Rozsudky boli prísne. V okolí Spišskej Novej Vsi bolo popravených 40 povstalcov. Ďalších zas odsúdili k palicovaniu alebo dlhoročnému väzeniu.
Takto smutne sa skončilo ono nešťastné cholerové povstanie. Tieto správy som zapísal ja, Karol Rumy, senátor mesta Spišská Nová Ves.

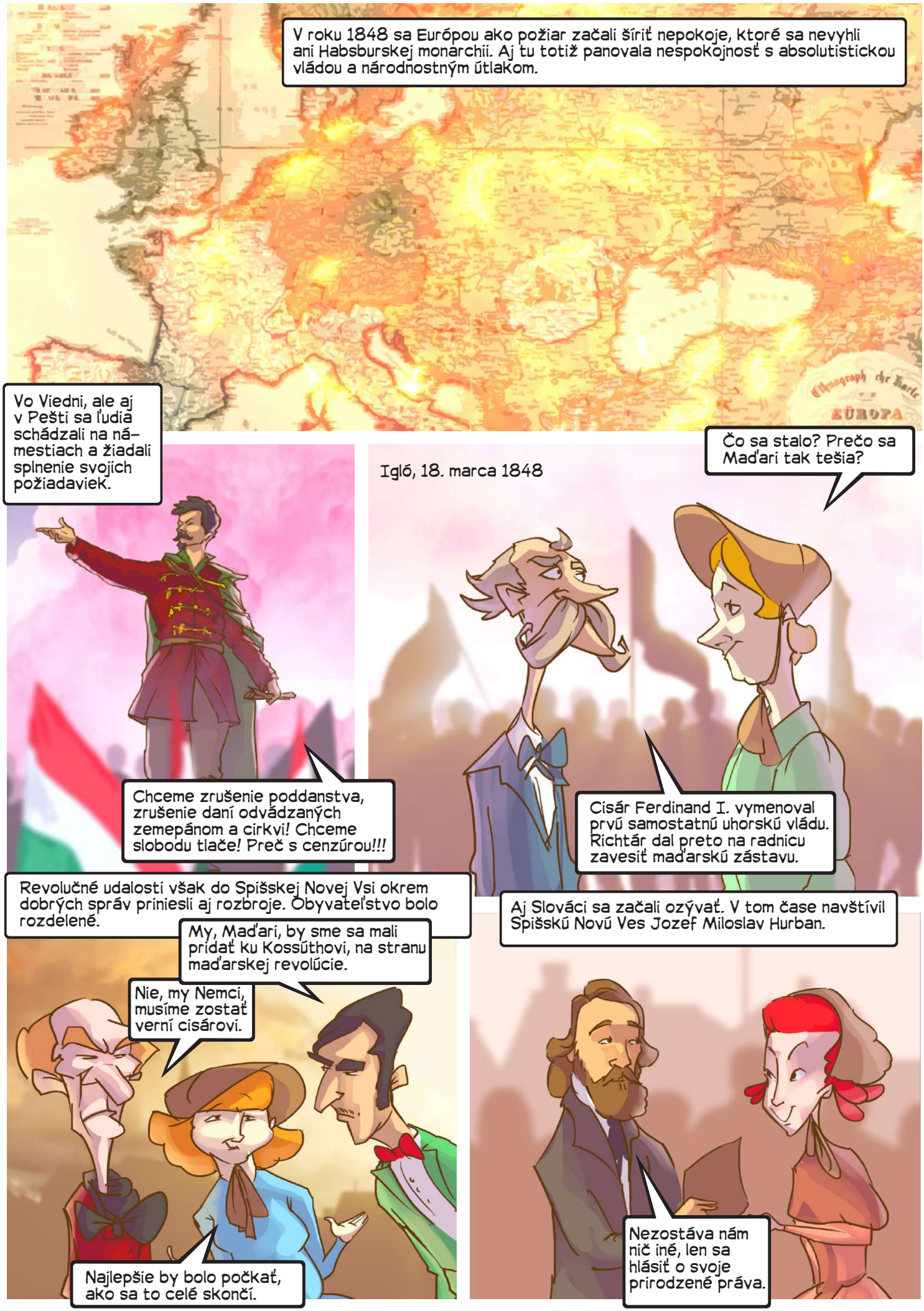
V roku 1848 sa Európou ako požiar začali šíriť nepokoje, ktoré sa nevyhli ani Habsburskej monarchii. Aj tu totiž panovala nespokojnosť s absolutistickou vládou a národnostným útlakom.
Ethnograph. chr. Karte von EUROPA
Vo Viedni, ale aj v Pešti sa ľudia schádzali na námestiach a žiadali splnenie svojich požiadaviek.
Chceme zrušenie poddanstva, zrušenie daní odvádzaných zemepánom a cirkvi! Chceme slobodu tlače! Preč s cenzúrou!!!
Igló, 18. marca 1848
Čo sa stalo? Prečo sa Maďari tak tešia?
Cisár Ferdinand I. vymenoval prvú samostatnú uhorskú vládu. Richtár dal preto na radnicu zavesiť maďarskú zástavu.
Revolučné udalosti však do Spišskej Novej Vsi okrem dobrých správ priniesli aj rozbroje. Obyvateľstvo bolo rozdelené.
My, Maďari, by sme sa mali pridať ku Kossúthovi, na stranu maďarskej revolúcie.
Nie, my Nemci, musíme zostať verní cisárovi.
Najlepšie by bolo počkať, ako sa to celé skončí.
Aj Slováci sa začali ozývať. V tom čase navštívil Spišskú Novú Ves Jozef Miloslav Hurban.
Nezostáva nám nič iné, len sa hlásiť o svoje prirodzené práva.

Do jesene 1848 bola situácia v Habsburskej monarchii relatívne pokojná, no 28. septembra, po zavraždení kráľovského komisára grófa Lamberga, nový cisár František Jozef I. rozpustil uhorský snem a v krajine vyhlásil vojenský stav.
Pochodujte smerom na Levoču, tam si založíme náš hlavný stan.
Cisárska armáda začala s postupným obsadzovaním Uhorska. V januári 1849 cisárski vojaci prišli aj na Spiš.
Igló, 1. február 1849
Priatelia, čo budeme robiť? V Levoči sa usadila cisárska armáda a k nám, do Iglova, sa presúva maďarské povstalecké vojsko. Máme ho vpustiť do mesta?
Čo iné nám zostáva, nemôžeme sa postaviť proti maďarským honvédom.
Levoča
Igló
Znepriatelené armády sa tak odrazu nachádzali v tesnej blízkosti. To sa nemohlo skončiť dobre...
Špehovia o príchode Maďarov rýchlo priniesli správu cisárskemu majorovi Kiesewetterovi do Levoče.
Honvédi v Iglove nepostavili stráže, lebo sú unavení. A pri kostole vraj ukrývajú 24 vozov naplnených pušným prachom.
Ešte dnes v noci zaútočíme na Spišskú Novú Ves!

Igló, 2. február 1849
V noci sa major so svojím vojskom priblížil k Spišskej Novej Vsi a z Modrého vrchu – Blaumontu – spustil delostreleckú paľbu.
Mierte na kostol, tam sú ukryté vozy s pušným prachom!!!
Zápalné rakety spôsobili v meste obrovské škody. Vypukol požiar, ktorému podľahlo 16 domov na námestí a v Levočskej ulici.
Horí! Ľudia, prineste vodu, musíme hasiť.
Nedá sa, mráz je taký silný, že voda okamžite mrzne.
Potom na mesto zaútočilo cisárske vojsko. Pri nočnom útoku v Spišskej Novej Vsi bojovalo asi 500 cisárskych vojakov proti 5000 honvédom.
Počas krutých bojov zahynuli 4 cisárski a 53 Maďarov. Všetkých ich neskôr pochovali do hromadného hrobu na mestskom cintoríne.
Jedna zo zápalných rakiet dopadajúcich na mesto trafila aj kostol a vežu.
Ľudia, veža horí!!! Zničili vežu i zvony!

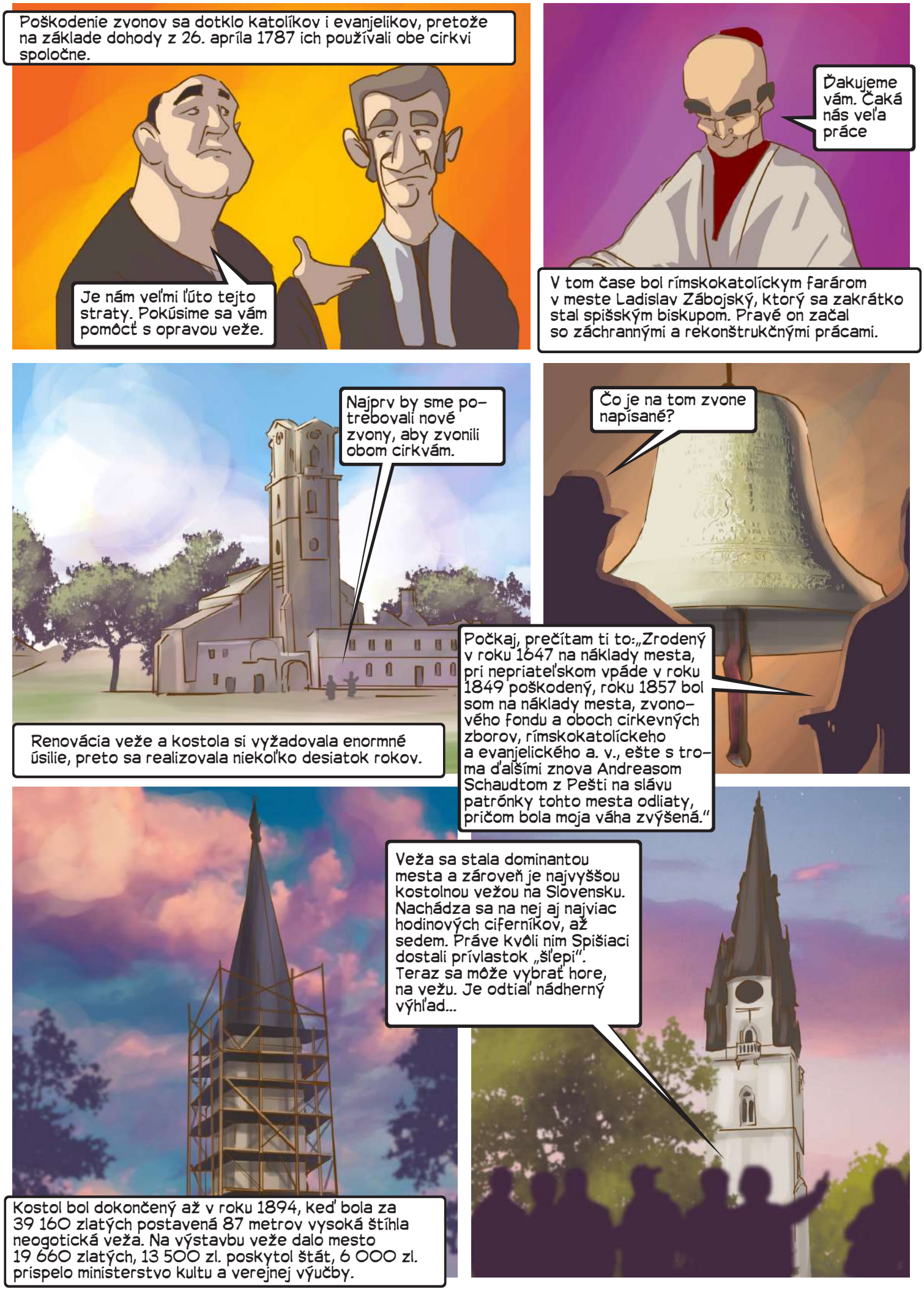
Poškodenie zvonov sa dotklo katolíkov i evanjelikov, pretože na základe dohody z 26. apríla 1787 ich používali obe cirkvi spoločne.
Je nám veľmi ľúto tejto straty. Pokúsime sa vám pomôcť s opravou veže.
Ďakujeme vám. Čaká nás veľa práce
V tom čase bol rímskokatolíckym farárom v meste Ladislav Zábojský, ktorý sa zakrátko stal spišským biskupom. Pravé on začal so záchrannými a rekonštrukčnými prácami.
Najprv by sme potrebovali nové zvony, aby zvonili obom cirkvám.
Renovácia veže a kostola si vyžadovala enormné úsilie, preto sa realizovala niekoľko desiatok rokov.
Čo je na tom zvone napísané?
Počkaj, prečítam ti to: „Zrodený v roku 1647 na náklady mesta, pri nepriateľskom vpáde v roku 1849 poškodený, roku 1857 bol som na náklady mesta, zvonového fondu a oboch cirkevných zborov, rímskokatolíckeho a evanjelického a. v., ešte s troma ďalšími znova Andreasom Schaudtom z Pešti na slávu patrónky tohto mesta odliaty, pričom bola moja váha zvýšená."
Veža sa stala dominantou mesta a zároveň je najvyššou kostolnou vežou na Slovensku. Nachádza sa na nej aj najviac hodinových ciferníkov, až sedem. Práve kvôli nim Spišiaci dostali prívlastok „šľepí". Teraz sa môže vybrať hore, na vežu. Je odtiaľ nádherný výhľad...
Kostol bol dokončený až v roku 1894, keď bola za 39 160 zlatých postavená 87 metrov vysoká štíhla neogotická veža. Na výstavbu veže dalo mesto 19 660 zlatých, 13 500 zl. poskytol štát, 6 000 zl. prispelo ministerstvo kultu a verejnej výučby.

Spišskú Novú Ves často sužovali rôzne vojny a nešťastia, no v dobách mieru a pokoja mesto prekvitalo a darilo sa v ňom školstvu, vede i umeniu.
Mohli by sme menovať mnoho vzdelancov, ktorí zo Spišskej Novej Vsi pochádzali alebo tu pôsobili. Napr. Dr. Karol Juraj Rumy...
Študenti, najzákladnejšie zo všetkého je vzdelanie!
Karol Juraj Rumy (1780 – 1847) sa narodil v Iglove, ale študoval na rôznych zahraničných školách a univerzitách a neskôr pôsobil ako učiteľ na lýceách i vysokých školách. Bol členom viacerých učených spoločností, napr. Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej. Stal sa autorom monografií i štúdií z botaniky, entomológie, zemepisu a práva.
Vynikajúcim historikom, spisovateľom a pedagógom bol aj Ján Samuel Klein (1748 – 1820). Okrem toho, že vytvoril štvorzväzkový lexikón uhorských evanjelických kazateľov, zaslúžil sa aj o vznik školskej knižnice v Iglove.
Pre študentov sú dôležité knihy. Musia čítať, aby sa niečo naučili.
Pán Klein, múdro vravíte. Kúpte študentom za tieto peniaze nejaké pekné knižky.
Vzdelanie bolo v 18. a 19. storočí vyhradené zväčša mužom, no v roku 1821 v našom meste vznikla dvojročná dievčenská škola. Hlavnými vyučovacími predmetmi tu boli nemecký a maďarský jazyk, počty, zemepis, dejepis, prírodopis, kreslenie, ručné práce, spev a telocvik.
Čo si myslíš, dá nám dnes pán riaditeľ Münnich písomku?
Dúfam, že nie. Nič som sa neučila...

Ani o umelcov nebola núdza. Maliarstvu sa napríklad venovala Terézia Lippichová (nar. 1800), ktorá vyštudovala výtvarnú akadémiu v Benátkach a bola sestrou pražského profesora medicíny Franza Wilhelma Lippicha.
V hudbe zas vynikal skladateľ, dirigent a klavirista Karol Thern (1817 – 1886).
Lenni vagy nem lenni!* *Byť či nebyť?
V meste pôsobila aj maďarská divadelná spoločnosť.
SZEPES LAPOK
TATRY
V Iglove v tom čase vychádzalo i niekoľko novín, napríklad maďarské Szepesi Lapok a neskôr aj slovenské noviny Tatry.
Zabudnúť nemožno ani na známy fotoateliér, ktorý viedol Gustav Matz.
Prosím, teraz sa nehýbte... Výborne, to bude krásna fotka.
Pôsobilo tu množstvo spolkov, no napriek bohatému kultúrnemu a spoločenskému životu nemala Spišská Nová Ves až do konca 19. storočia reprezentatívny kultúrny stánok.

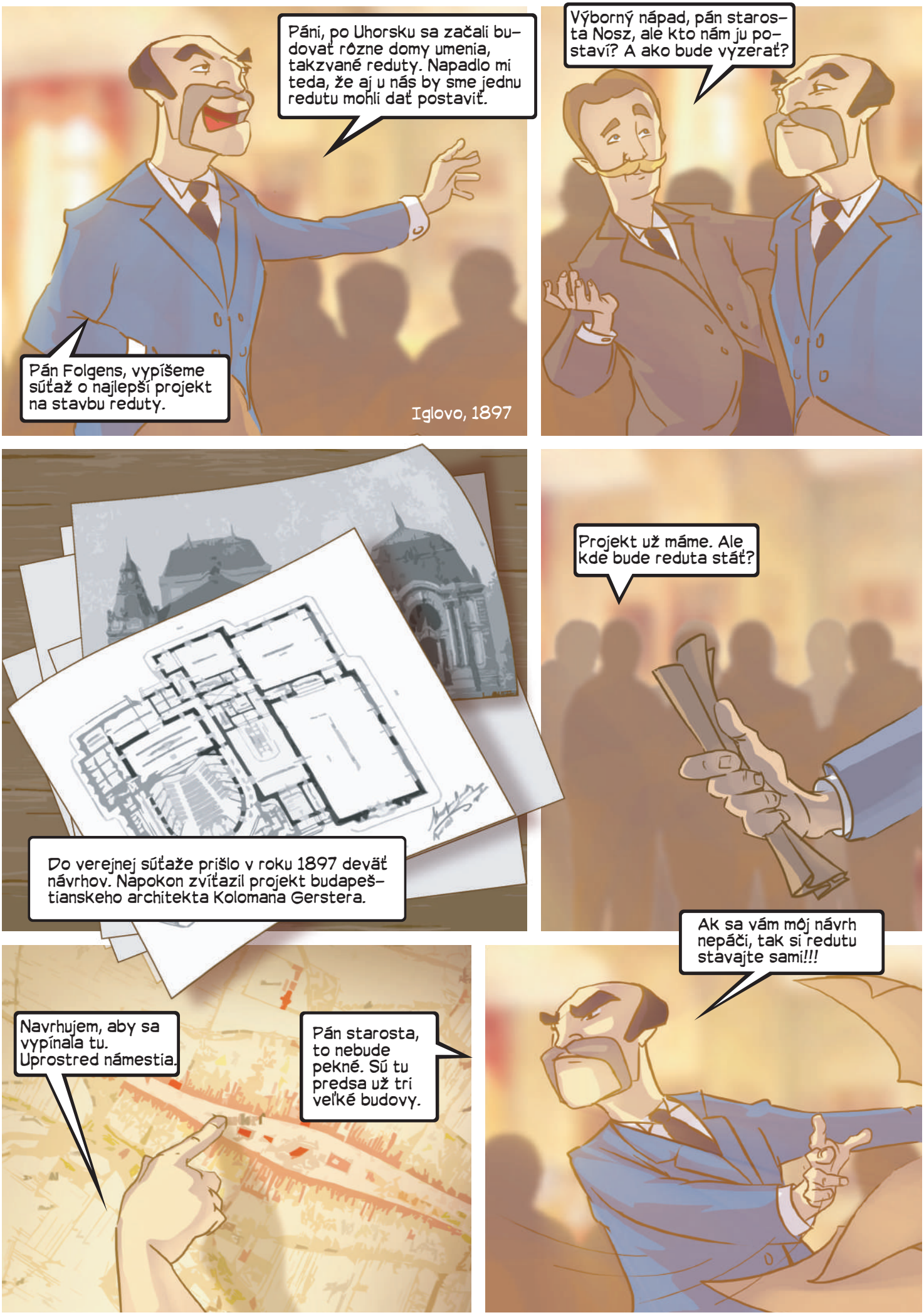
Páni, po Uhorsku sa začali budovať rôzne domy umenia, takzvané reduty. Napadlo mi teda, že aj u nás by sme jednu redutu mohli dať postaviť.
Pán Folgens, vypíšeme súťaž o najlepší projekt na stavbu reduty.
Iglovo, 1897
Výborný nápad, pán starosta Nosz, ale kto nám ju postaví? A ako bude vyzerať?
Do verejnej súťaže prišlo v roku 1897 deväť návrhov. Napokon zvíťazil projekt budapeštianskeho architekta Kolomana Gerstera.
Projekt už máme. Ale kde bude reduta stáť?
Navrhujem, aby sa vypínala tu. Uprostred námestia.
Pán starosta, to nebude pekné. Sú tu predsa už tri veľké budovy.
Ak sa vám môj návrh nepáči, tak si redutu stavajte sami!!!

Urazený starosta Július Nosz sa vzdal svojho úradu a zástupcovia mesta na čele s Kornelom Folgensom odhlasovali postavenie reduty na konci Stredného riadku – tam, kde stojí dnes.
Bravó, bravó!!!
Bravó, bravó!!!
Výstavba stánku kultúry stála okolo pol milióna korún a jeho oficiálne otvorenie sa konalo 25. októbra 1902. Vystúpili na ňom aj dvaja známi umelci z Pešti – Lászlo Bakó a Mari Hegyesiová.
Secesná budova reduty v sebe ukrývala hotel, koncertnú sálu, kaviareň, ale hlavne divadelnú sieň. Labuť sediaca na lýre označuje miesto, v ktorej časti sa nachádza divadlo. Vnútro reduty je bohato zdobené, napríklad aj nástennou maľbou od Jozefa Hanulu.
Krásne ste to namaľovali, majstre Hanula, ten bača na portáli nad javiskom je ako živý.
Spišská Nová Ves, 1925
Jozef Hanula (1863 – 1944) prišiel do Spišskej Novej Vsi v roku 1918, aby sa tu ukryl pred maďarskými vojskami a usadil sa u nás natrvalo.
Hoci absolvoval akadémiu v Budapešti a v Mníchove, v meste spočiatku pôsobil len ako výpomocný učiteľ kreslenia na meštianke.
Napriek nepriazni osudu bol Jozef Hanula nadaným výtvarníkom, ale aj kultúrnym dejateľom, ktorý sa výrazne zapísal do histórie mesta Spišská Nová Ves.

Priemyselná revolúcia priniesla v 18. a 19. storočí do Európy veľké zmeny. Začína sa továrenská veľkovýroba, nastupuje technický pokrok a s ním parné stroje, rozvíja sa železničná doprava...
V polovici 19. storočia sa aj v Iglove začína búrlivý rozvoj priemyslu.
Rok 1853
Naše mesto jednoznačne potrebuje železnicu. Vďaka nej zbohatneme. Kadiaľ prechádza železnica, tam je prosperita!
Pán Fest, a nie je to nebezpečné? Počul som, že lokomotívy dymia a môžu spôsobovať požiare.
Nebojte sa, riziko je minimálne.
A nemali viesť železničné koľaje pôvodne cez Levoču?
Mali, ale banskí ťažiari z nášho mesta i z Gelnice presadili, aby vlak jazdil cez naše mesto.
Železnica, ktorá povedie cez Iglov, bude súčasťou Košicko-bohumínskej trate.

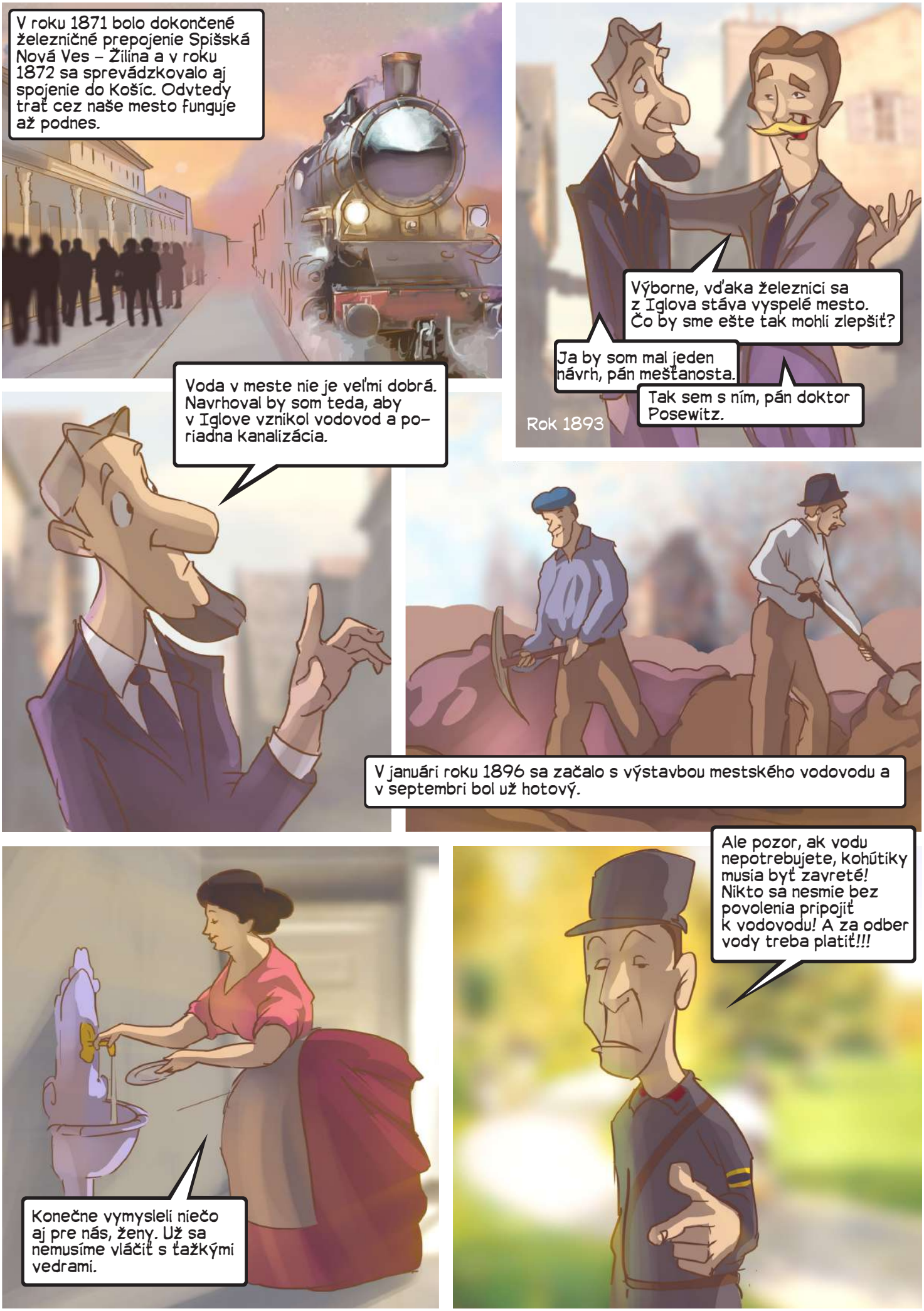
V roku 1871 bolo dokončené železničné prepojenie Spišská Nová Ves – Žilina a v roku 1872 sa prevádzkovalo aj spojenie do Košíc. Odvtedy trať cez naše mesto funguje až podnes.
Výborne, vďaka železnici sa z Iglova stáva vyspelé mesto. Čo by sme ešte tak mohli zlepšiť?
Ja by som mal jeden návrh, pán mešťanosta.
Tak sem s ním, pán doktor Posewitz.
Rok 1893
Voda v meste nie je veľmi dobrá. Navrhoval by som teda, aby v Iglove vznikol vodovod a poriadna kanalizácia.
V januári roku 1896 sa začalo s výstavbou mestského vodovodu a v septembri bol už hotový.
Konečne vymysleli niečo aj pre nás, ženy. Už sa nemusíme vláčiť s ťažkými vedrami.
Ale pozor, ak vodu nepotrebujete, kohútiky musia byť zavreté! Nikto sa nesmie bez povolenia pripojiť k vodovodu! A za odber vody treba platiť!!!

Človek si nevidí ani pod nohy. Mesto by s tými lampami malo niečo urobiť, každú chvíľu zhoria alebo nefungujú.
Rok 1893
Ľudia sa sťažujú, že v meste je tma.
Ako im pomôžeme?
Po celom svete sa v mestách začína využívať elektrické osvetlenie. Čo keby sme ho zaviedli aj v Iglove?
O niekoľko mesiacov neskôr...
To je úžasné. Záujem o elektrifikáciu je väčší, než som očakával. Len pár mestských poslancov je proti.
A ešte tento anonym. Obviňuje vás, pán Münnich, že na tom celom chcete zbohatnúť.
Koloman Münnich
Ach, tí ľudia, nikdy nie sú spokojní. Musím tie obvinenia v novinách dementovať: „Cena elektrifikácie mesta je primeraná a cena elektriny bude u nás v meste lacnejšia než v celom Uhorsku...“
To je niečo! Teraz by sa tu dalo aj čítať.
Od 6. decembra 1894 bolo celé námestie osvetlené elektrickými svetlami.

Dalo by sa povedať, že v druhej polovici 19. storočia bola Spišská Nová Ves priemyselne vyspelým mestom. Fungovala tu papiereň, továreň na majoliku, výroba sádry či továreň na výrobu oleja...
Veľmi dôležité postavenie mal Umelý mlyn. Na svoje fungovanie nevyužíval vodu, ale plyn a neskôr elektrinu.
Rok 1888
Vodné mlyny na Hornáde sú už nedostatočné. Navrhujem založiť akciovú spoločnosť, ktorá by prevádzkovala nový, umelý mlyn.
Výborne! Skvelý nápad!!!
Kde si kúpil taký dobrý zemiakový cukor?
Predsa tu v škrobárni. Už ho vyrábajú aj v Iglove.
Rok 1860
ALCOHOL!
Persil
das selbsttätige Waschmittel
ABSINTHE
TERMINUS
Je isté, že Spišská Nová Ves bola v 19. storočí súčasťou európskej priemyselnej revolúcie.
V meste pôsobili aj ďalšie firmy, napríklad železiarska firma Reichovcov, tehelňa, továreň na konzervy Cornides a spol., mechanická pradiareň ľanu a bavlny R. Haltenbergera, píla, farbiareň a čistiareň, knihtlačiareň, továreň na rum, likér a liehový ocot...

„A národ oboril sa na národ s úmyslom vraždy, s besom skaziteľa. Kreš spráskal pušiek, zahrmeli delá...“ (P. O. Hviezdoslav)
Prvá svetová vojna (1914 – 1918) bola v tom čase nazývaná Veľkou vojnou alebo Svetovou vojnou.
Niekoľko rokov pred začiatkom prvej svetovej vojny trápili Spišskú Novú Ves rôzne problémy.
Priatelia, počuli ste to? Vraj chcú zlúčiť Provinciu XVI spišských miest so Spišskou župou.
Čo by to pre Iglov znamenalo, pán mešťanosta?
Prestali by sme byť centrom Provincie a boli by sme podriadení župe.
Rok 1872
Mesto si musí zachovať svoje postavenie. Už sme spísali petíciu a nazbierali 460 podpisov. Všetko to pošleme na ministerstvo vnútra...
Petícia nemala úspech. V roku 1876 zanikla Provincia XVI spišských miest, Spišská Nová Ves prestala byť sídlom vyššej správy a stala sa súčasťou Spišskej župy.

Napriek tomu, že mesto čiastočne stratilo svoje pôvodné postavenie, predsa len sa v ňom udržali niektoré dôležité úrady. Napríklad, v roku 1851 tu vznikla prvá riadna pošta.

Od roku 1857 medzi Spišskou Novou Vsou a Levočou štyrikrát do týždňa premávala „kariolová" pošta, ktorá doručovala listy, menšie balíky, peniaze, ale prevážala aj ľudí. Cesta trvala približne hodinu.

Neviete ísť rýchlejšie?!
V roku 1911 bola zriadená aj poštová autodoprava. Prvý poštový automobil začal premávať na trase Spišská Nová Ves – Vondrišel (dnešné Nálepkovo). Cesta trvala až dve hodiny a stála 3 koruny.

Ja som vám predsa vravel, aby ste nešli tak rýchlo!
V júli 1911 sa poštový automobil zrazil s iným vozidlom. Havária si vyžiadala jeden ľudský život.

Vďaka tomu, že v okolí bolo mnoho baní, stalo sa mesto v roku 1865 aj sídlom banského kapitanátu. Jeho právomoc sa rozprestierala na celé východné Slovensko.

Od 1. januára 1872 v meste sídlil i Kráľovský okresný súd. Prvým okresným sudcom bol Otto Fest.

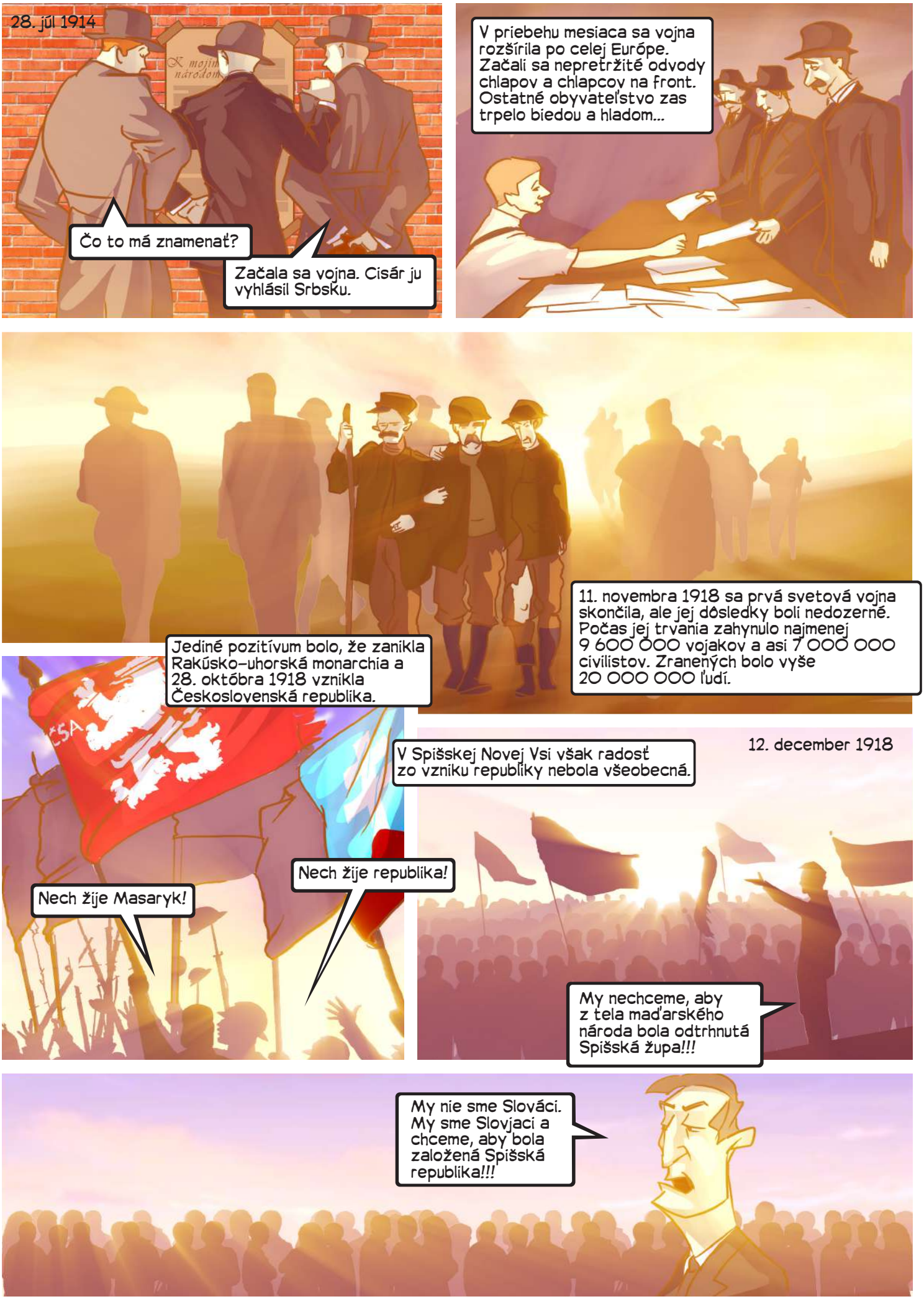
28. júl 1914
Čo to má znamenať?
Začala sa vojna. Cisár ju vyhlásil Srbsku.
V priebehu mesiaca sa vojna rozšírila po celej Európe. Začali sa nepretržité odvody chlapov a chlapcov na front. Ostatné obyvateľstvo zas trpelo biedou a hladom...
11. novembra 1918 sa prvá svetová vojna skončila, ale jej dôsledky boli nedozerné. Počas jej trvania zahynulo najmenej 9 600 000 vojakov a asi 7 000 000 civilistov. Zranených bolo vyše 20 000 000 ľudí.
Jediné pozitívum bolo, že zanikla Rakúsko-uhorská monarchia a 28. októbra 1918 vznikla Československá republika.
Nech žije Masaryk!
Nech žije republika!
12. december 1918
V Spišskej Novej Vsi však radosť zo vzniku republiky nebola všeobecná.
My nechceme, aby z tela maďarského národa bola odtrhnutá Spišská župa!!!
My nie sme Slováci. My sme Slovjaci a chceme, aby bola založená Spišská republika!!!

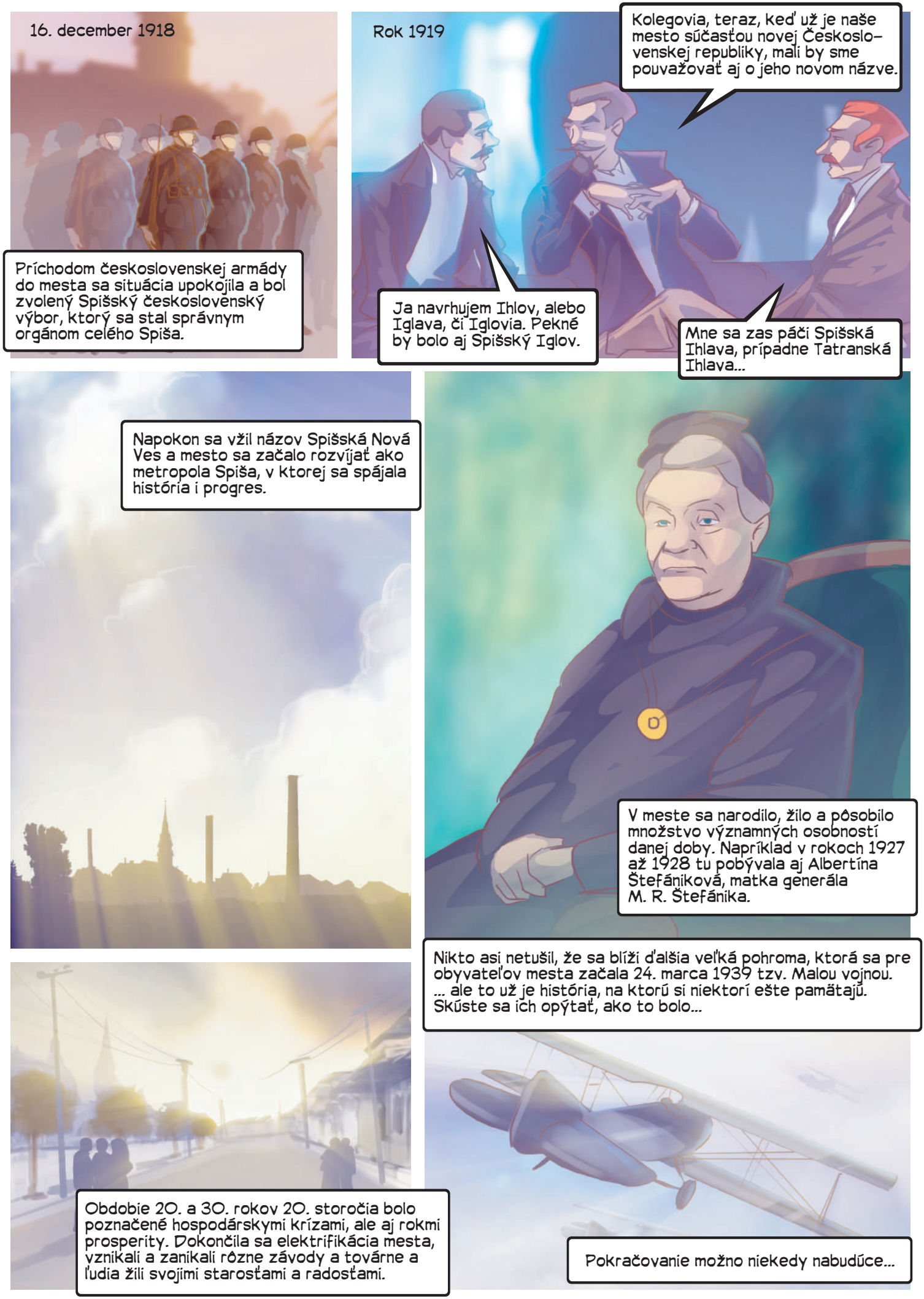
16. december 1918
Príchodom československej armády do mesta sa situácia upokojila a bol zvolený Spišský československý výbor, ktorý sa stal správnym orgánom celého Spiša.
Rok 1919
Kolegovia, teraz, keď už je naše mesto súčasťou novej Československej republiky, mali by sme pouvažovať aj o jeho novom názve.
Ja navrhujem Ihlov, alebo Iglava, či Iglovia. Pekné by bolo aj Spišský Iglov.
Mne sa zas páči Spišská Ihlava, prípadne Tatranská Ihlava...
Napokon sa vžil názov Spišská Nová Ves a mesto sa začalo rozvíjať ako metropola Spiša, v ktorej sa spájala história i progres.
V meste sa narodilo, žilo a pôsobilo množstvo významných osobností danej doby. Napríklad v rokoch 1927 až 1928 tu pobývala aj Albertína Štefániková, matka generála M. R. Štefánika.
Nikto asi netušil, že sa blíži ďalšia veľká pohroma, ktorá sa pre obyvateľov mesta začala 24. marca 1939 tzv. Malou vojnou. ... ale to už je história, na ktorú si niektorí ešte pamätajú. Skúste sa ich opýtať, ako to bolo...
Obdobie 20. a 30. rokov 20. storočia bolo poznačené hospodárskymi krízami, ale aj rokmi prosperity. Dokončila sa elektrifikácia mesta, vznikali a zanikali rôzne závody a továrne a ľudia žili svojimi starosťami a radosťami.
Pokračovanie možno niekedy nabudúce...

Ilustrované dejiny Spišskej Novej Vsi

2020
Vydalo: mesto Spišská Nová Ves

Texty: Peter Karpinský

Kresby: Ľuboš Bukovinský

Zodpovedný redaktor: Andrea Jančíková

Grafická úprava a tlač: Visionworks, s. r. o.

Ilustrova
Spišskej Novej Vsi